

e-ISSN: 2651-3595

kalemname

Kırıkkale Üniversitesi
İslami İlimler Fakültesi Dergisi

7/14

ARALIK 2022

DergiPark
AKADEMİK

SÖBIAD

INDEX COPERNICUS
INTERNATIONAL

SIS
Scientific Indexing Services

EBSCOhost

**Academic
Resource
Index**
ResearchBib

e-ISSN: 2651-3595

Kırıkkale Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi

Sayı/No:14

Aralık/December 2022

Dergi Eski Adı: Kırıkkale İslami İlimler Fakültesi Dergisi (KİİFAD)

(Eski ad altında yayımlanan sayılar: 2016, Cilt:1 Sayı:1-2; 2017, Cilt:2 Sayı:3-4; 2018, Cilt:3 Sayı:5)

Eski e-ISSN: 2547-9504

Previous Title: The Journal of Kırıkkale Islamic Sciences Faculty

(Year Range of Publication with Former Title: 2016-2018 Vol:1, No:1-Vol: 3, No:5)

Former e-ISSN: 2547-9504

Kapsam: Dinî Araştırmalar-Sosyal Bilimler

Scope: Religious Studies-Social Sciences

Periyot: Yılda 2 Sayı (Haziran & Aralık)

Period: Biannually (June& December)

Yayın Dili: Türkçe, İngilizce, Arapça, Almanca.

Publication Language: Turkish, English, Arabic, German.

Kalemlname, yılda iki sayı yayımlanan uluslararası bilimsel hakemli bir dergidir.

Kalemlname is an international peer-reviewed academic journal published twice a year.

Makaleler; İngilizce-Türkçe başlık, öz (en az 150 kelime), anahtar kelimeler (en az 5 kavram), İngilizce özet (en az 250 kelime) ve İSNAD atıf sistemine uygun olarak hazırlanan kaynakça içerir.

Articles contain an English-Turkish title, an abstract (at least 150 words), keywords (at least 5 concepts), a summary (at least 250 words), and a bibliography prepared with the ISNAD.

HZ. ALİ'NİN MANEVİ VASIFLARINI AÇIKLAYAN BİR RİSALENİN TAHLİL ve NEŞRİ

İsmail YILDIRIM

Doç. Dr., Kayseri Üniversitesi Develi İslami İlimler Fakültesi
İslam Tarihi ve Sanatları Bölümü

Osmanlı Türkçesi ve İslami Türk Edebiyatı Anabilim Dalı

Assoc. Prof. Dr, University of Kayseri Faculty of Islamic Sciences

Department of Ottoman Turkish and Islamic Turkish Literature

Kayseri, Turkey.

ismailyildirim@kayseri.edu.tr

orcid.org/0000-0001-5426-224X

Öz:

İslami Türk edebiyatında vasıfları itibari ile mühim bir yer teşkil eden Hz. Ali, pek çok edebî eserin konusu olmuştur. Bu eserlerde Hz. Ali'nin Hz. Peygamber'in damadı oluşu, ilmî ve tasavvufî yönü, cömertliği, zekâsı, yüksek ahlakı ve savaşlarda gösterdiği olağanüstü kahramanlıkları dile getirilmiştir. Diğer yandan Hz. Ali hakkında nazil olduğu iddia edilen Kur'an ayetleri ile Hz. Peygamber'in, Hz. Ali'nin şahsında söylediği hadisleri de söz konusu eserlerin arasına serpiştirilmiştir. Hz. Ali'yi tavsif ve tazim eden eserler, manzum veya mensur tarzda kaleme alınmakla birlikte manzum-mensur karışık da olabilmektedir. Muhammed Şemseddin tarafından 1326 (1908) yılında telif edilen ve risale hüviyeti taşıyan *Menâkıb-ı Murtazavî yâhûd Vasiyy-i Nebî* bu minvalde meydana getirilmiş manzum-mensur karışık eserlerden biridir. Üç bölüm hâlinde teşekkül eden eserin birinci kısmı, tevhid ve münacat manzumelerini ihtiva ederken ikinci kısım, Hz. Peygamber'in Hz. Ali ile ilgili hadislerini üçüncü ve son bölüm ise Hz. Ali hakkında indiği iddia edilen ayetleri içermektedir. Yer yer Hz. Ali ile ilgili menkıbelerin söz konusu edildiği risalede Hz. Ali'yi tasvir eden manzum parçalar da önemli bir yekûn teşkil etmektedir. Bu yazının giriş kısmında kısaca Hz. Ali'nin Türk İslâm edebiyatındaki yeri ve öneminden bahsedilmiş, devamında eserin müellifine ilişkin bazı tespitlerde bulunulmuştur. Yazının asıl kısmında ise risalenin muhteva unsurlarına değinilerek *Menâkıb-ı Murtazavî yâhûd Vasiyy-i Nebî*'nin çeviri yazılı metni sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: İslami Türk Edebiyatı, Hz. Ali, Muhammed Şemseddin, Menâkıb-ı Murtazavî yâhûd Vasiyy-i Nebî, Ayet, Hadis.

ANALYSIS and PUBLICATION of A TREATISE DEFINING HAZRAT ALI'S SPIRITUAL QUALITIES

Abstract:

Due to his qualities, Hazrat Ali holds a significant place in Islamic Turkish literature and has been the subject of many literary works. In these works, Hazrat Ali's being the son-in-law of Hazrat Prophet (pbuh), his scientific and sufistic aspects, generosity, intelligence, high morals, and extraordinary heroism in wars are reported. On the other hand, the verses of the Qur'an claimed to have been revealed about Hazrat Ali and the hadiths of the Hazrat Prophet in the person of Hazrat Ali are also interspersed among the works in question. Although the works that describe and honor Hazrat Ali are written in verse or prose, they can also be mixed in verse and prose. *Menâkıb-ı Murtazavî yâhûd Vasiyy-i Nebî*, which was compiled by Muhammed Şemseddîn in 1326 (1908) and had the identity of a treatise, was one of the verse-prose mixed works authored in this way. The first part of the work, which consists of three parts, includes the verses of tawhid and munajat, while the second part includes Hazrat Prophet's hadiths about Hazrat Ali, the third and the final part contains the verses allegedly revealed about Hazrat Ali. In the pamphlet in which the legends about Hazrat Ali are mentioned from time to time, the verse pieces depicting Hazrat Ali also constitute a significant sum. In the introduction of this study, Hazrat Ali's position and significance in Turkish-Islamic literature are briefly stated. Following this, certain conclusions are drawn about the author of the work. In the main part of the article, the translated text of *Menâkıb-ı Murtazavî* or *Vasiyy-i Nebî* is presented by referring to the content elements of the treatise.

Keywords: Islamic Turkish Literature, Hazrat Ali, Muhammed Şemseddîn, *Menâkıb-ı Murtazavî yâhûd Vasiyy-i Nebî*, Verse, Hadith.

GİRİŞ

Hız. Ali, İslamiyet'i kabul eden Türk toplulukları arasında Hız. Peygamber'den sonra adına pek çok eser düzenlenen şahsiyet konumundadır. Şahsına münhasır üstün meziyetleri, fazilet ve hasletleri, aşere-i mübeşşereden sayılması; Hız. Peygamber'in asil ve şerefli soyunun başlamasına vesile olması; onu, Müslüman Türk toplumunda bir adım öne çıkarmıştır. Bu

yönüyle Hz. Ali, Türk kültür ve medeniyet tarihinde millî bir kahraman gibi sevilmiş; güzel ahlâkı, ilmi, parlak zekâsı ve kahraman kişiliğiyle örnek bir şahsiyet hâline gelmiştir. Bahsi geçen vasıflarından ötürü ona “Şâh-ı Evliyâ”, destanî kişiliğinden dolayı “Şâh-ı Merdân, Şîr-i Yezdân” lakapları verilmiştir. Hz. Peygamber’in, “Ben ilim şehriyim, Ali ise kapısıdır.” şeklinde rivayet edilen hadisine mazhar olmuş; tüm müşkülleri feraseti ile çözdüğü için Hz. Ömer’in, “Ali olmasaydı, Ömer helâk olurdu.” minvalinde dile getirdiği övgüsünü kazanmıştır. “Hz. Ali, Klasik Türk edebiyatı sahasında hakkında fazlaca eser kaleme alınmış dinî bir şahsiyet olarak temayüz etmektedir. Bu eserlerde genel olarak onun doğumu, savaşları, savaş esnasında gösterdiği kahramanlıkları, keramet ve meziyetleri, hitabet, emirnâme, mektup, vecize ve şiirleri ele alınmıştır.”¹

“Türk-İslâm edebiyatında Hz. Peygamber’in ilk Dört Halifesi’nin, bilhassa Hz. Ali’nin hayatı, şahsiyeti ve sözleri etrafında başlangıçtan zamanımıza kadar gelişimini sürdürmüş olan birtakım edebî türler teşekkül etmiştir. Hz. Peygamber’in dört seçkin dostuyla ilgili hadisleri derlenmiş, onların faziletlerini anlatan deliller, rivayetler toplanmış; haklarında pek çok methiye yazılmış, kelimelerle portreleri çizilerek bedenî ve ahlâkî hususiyetleri tasvir edilmiş; vecizeleri tespit, tercüme ve şerh edilmiş, kahramanlıkları anlatılmalıdır.”²

“Hz. Ali, Bedir, Uhud, Hendek ve Hayber gibi bütün gazâlarda bulunarak olağanüstü gayret göstermiştir. Gazâların çoğunda Hz. Peygamber’in bayrağını taşımıştır. Savaş esnasında Hz. Peygamber’in hediye ettiği Zülfikâr adlı kılıcı büyük bir maharetle kullanmış, Hz. Peygamber’in, onun hakkında ‘Ali’den başka yiğit, Zülfikâr’dan başka kılıç yok.’ sözünü söylediği rivayet edilmiştir.”³ “Hz. Ali edebiyatımızda, kültür ve inanç dünyamızda oldukça önemli etkileri bulunmuş bir şahsiyettir. O, bir Türk kahramanı olmasının yanı sıra sözlü geleneğimizde yaşayan Kesikbaş Hikâyesi, Yemame Cengi ve Hayber Kalesi’nin fethi ile bilinir. Hz. Ali, tıpkı Geyikli Baba gibi Anadolu’da mühür olmuştur. Hikâyelerimizde kahramanlarımıza Hz. Ali yardım etmiş; padişahlar, aslan pençeli olmakla Hz. Ali’ye benzetilmiştir. Hz. Ali bizim kültürümüzdür, Türk millî kültürü içinde bir şubedir.”⁴

¹ İlyas Kayaokay, *Hz. Ali Cenk-nâmeleri* (İstanbul: DBY Yayınları, 2021), 19-20.

² Âdem Ceyhan, *Türk Edebiyatı’nda Hz. Ali Vecizeleri* (Ankara: Öncü Kitap, 2006), 17.

³ Ceyhan, *Türk Edebiyatı’nda Hz. Ali Vecizeleri*, 49.

⁴ Mahmut Kaplan-Hüseyin Özcan, “Edebiyatımızda Hz. Ali Sevgisi Bağlamında Caferî’nin Mevlûd-ı Haydar’ı”, *Turkish Studies* 10/12 (2015), 592.

“Hz. Ali, İslâmiyet’i kabul eden ilk çocuktur. Hayatta iken cennetle müjdelenen on sahâbiden biri, yüksek insanî ve ahlaki vasıflara sahip örnek bir İslâm büyüğü hem de savaş tekniğini iyi bilen bir kahramandır. Kur’an ve sünnete bağlı, yiğitlik, cömertlik, irfan ve velâyet timsali gibi özellikleriyle klâsik şiirimizde birçok şair tarafından telmih edilmiştir.”⁵ “Hz. Ali başta Alevî-Bektaşî şiiri olmak üzere Türk edebiyatında kendine atıf yapılan başlıca şahsiyetlerdendir. Kur’an’da peygamberin ümmetinden ehl-i beytine karşı sevgi beslenmesinin emredilişi, buna mukabil Hz. Peygamber’in, ‘Nimetleriyle sizi beslediği için Allah’ı sevin, beni de Allah sevgisi için sevin, ehl-i beytimi de benim sevgim için sevin.’ şeklindeki hadisiyle başta Hz. Ali olmak üzere ehl-i beyte karşı duyulan muhabbet kudsîlik kazanmıştır.”⁶

Hz. Ali’nin Kur’an’a ve ilmî konulara olan vukûfiyeti konusunda Kandemir şu sözleri sarf etmektedir: “Hz. Ali, Kur’an-ı Kerim konusundaki derin bilgisinden yararlanmak isteyenleri, kendisine soru sormaya teşvik eder, ayetlerin nerede ve ne zaman nazil olduğunu çok iyi bildiğini söylerdi. Hz. Ali, Yemen’de kadılık yapmıştır. Onun hukuk bilgisi ve hüküm vermedeki başarısı Hz. Ömer tarafından, ‘En isabetli hüküm verenimiz Ali idi.’ şeklinde ortaya konulmuştur. Bu sebeple ilk üç halife önemli meselelerde onun fikrini almayı ihmal etmemişlerdir. Fesahati ve üstün hitabeti ile de tanınan Hz. Ali’nin güzel ve hikmetli sözleri kaynaklarda nakledilegelmiştir.”⁷ Hz. Ali’nin bahsi geçen fazilet ve meziyetleri, şair ve yazarlarımız tarafından edebî bir üslûpla işlenmiş, akabinde Hz. Ali Külliyyatı⁸ denilecek bir literatür meydana getirilmiştir.⁹

Hz. Ali’nin sahip olduğu fazilet, ahlâkî meziyet ve manevî vasıflarını dile getiren müelliflerden biri de 19. asrın sonları ile 20. asrın başlarında yaşayan Muhammed Şemseddîn’dir. Yazarın manzum-mensur tarzda kaleme aldığı *Menâkıb-ı Murtazavî yâhûd*

⁵ Hüseyin Güfta, “Divan Şiirinde İlim ve İrfan Timsali Hz. Ali”, *Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi* 24 (2002), 69.

⁶ Kaplan-Özcan, “Edebiyatımızda Hz. Ali Sevgisi Bağlamında Caferî’nin Mevlûd-ı Haydar’ı”, 592.

⁷ M. Yaşar Kandemir, “Hz. Ali (İlmî Şahsiyeti)”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1989), 2/375.

⁸ Hz. Ali’nin tarihî, ilmî, destânî ve menkıbevî şahsiyeti etrafında neşredilen eserler için bk. Hakan Yekbaş, *Türk Edebiyatında Hz. Ali ve Hz. Fâtıma Mevlidleri* (Ankara: Asitan Kitap, 2012); Derviş Muhammed Yeminî, *Faziletname*, nşr. Yusuf Tepeli (Ankara: TDK Yayınları, 2002); Âdem Ceyhan, *Türk Edebiyatı’nda Hz. Ali Vecizeleri* (Ankara: Öncü Kitap, 2006); İsmet Çetin, *Türk Edebiyatında Hz. Ali Cenknâmeleri* (Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, 1997); N. Ahmet Özalp, *Hz. Ali Cenklere* (İstanbul: Kapı Yayınları, 2017); İlyas Kayaokay, *Hz. Ali Cenknâmeleri* (İstanbul: DBY Yayınları, 2021); Ali Nihânî-i Yozgadî, *Menâkıb-ı Murtazaviyye*, nşr. İsmail Yıldırım (İstanbul: DBY Yayınları, 2021).

⁹ Hz. Ali’nin İslâmî Türk edebiyatındaki yeri hakkında geniş bilgi için bk. Meliha Yıldırım Sarıkaya, *Türk-İslâm Edebiyatında Hz. Ali* (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2004).

Vasiyy-i Nebî adlı risalesi, Hz. Ali hakkında nâzil olduğu iddia edilen âyetler; Hz. Peygamber tarafından irad edildiği rivayet edilen hadisler ve Hz. Ali'ye ilişkin bazı menkıbe ve manzumelerden müteşekkildir.

1. Muhammed Şemseddîn ve *Menâkıb-ı Murtazavî yâhûd Vasiyy-i Nebî'si*

Menâkıb-ı Murtazavî yâhûd Vasiyy-i Nebî'nin kapak sayfasında eserin muharriri Hüseyin Sa'âdet; müellifi kısmında ise Muhammed¹⁰ Şemseddîn kayıtlıdır. Hicrî 1326 (1908) senesinde İstanbul'da Terakkî Kütüphanesi'nde¹¹ matbu hâlde basılan risale; yazarın, 19. asrın sonları ile 20. asrın başlarında hayatta olduğunu göstermektedir. Ancak anılan şairin hayatı ve şahsiyetine dair bugün elimizde bir bilgi yoktur. Bununla birlikte yazarın Hz. Ali ve Ehl-i beyt muhibbi olduğu da aşikârdır. Hem eserin muharriri (Hüseyin) hem de yazarın (Muhammed Şemseddîn) dinî ve fikrî meyli, o asırda yaşayan Muhammed Şemseddîn Yeşil Efendi'yi (1905-1968) hatırlatmaktadır. Hüseyin, Muhammed Şemseddîn'in babası olmakla beraber eser neşredildiğinde Muhammed Şemseddîn üç yaşındadır. Dolayısıyla Muhammed Şemseddîn Yeşil'in, *Menâkıb-ı Murtazavî yâhûd Vasiyy-i Nebî*'nin yazarı olma ihtimali yoktur. Zira yazarın biyografisinde anılan eserin ismi de zikredilmektedir.¹² Bursa'da doğup yine burada vefat eden bir diğer isim Mehmed Şemseddîn Ulusoy'dur. Mehmed Şemseddîn Ulusoy (1867-1936) da tıpkı Şemseddîn Yeşil gibi Hz. Ali ve Ehl-i beyt'e muhabbet besleyen, onlara âşık bir zattır. *Eş'âr-ı Şemsî* isimli dîvânının muhtevasında Hz. Ali, hânedân-ı Ehl-i beyt, Oniki İmam ve Âl-i abâ kavramlarının önemli bir yer teşkil ettiği görülmektedir.¹³ Ancak Şemseddîn Ulusoy ve eserleri üzerine yapılan çalışmalarda da *Menâkıb-ı Murtazavî yâhûd Vasiyy-i Nebî* adıyla kayıtlı herhangi bir eser ismi yer almamaktadır.

Menâkıb-ı Murtazavî yâhûd Vasiyy-i Nebî atıl kalmış bir eser görünümündedir. Eser üzerine ilmî bir çalışmanın yapılmamış olması, muhtemelen eserin müellifinin tespit edilememesinden kaynaklanmaktadır. Eserle ilgili ilk bilgileri veren Bursalı Mehmed Tâhir (ö. 1925), *Menâkıb-ı Murtazavî yâhûd Vasiyy-i Nebî*'yi "isimleri muhtelif fasıllarda zikrolunmayan terâcim-i ahvâl kitapları" başlığı altında Şemseddîn Bey'e izafe ederek takdim

¹⁰ Müellifin alıntılıdığı şiirlerde aruz veznine uyum sağlaması maksadıyla mahlasını "Muhammed" şeklinde zikretmesi, isminin "Mehmed" yerine "Muhammed" şeklinde telaffuz edildiğini göstermektedir.

¹¹ Risalenin dijital ortama aktarılmış nüshası için bk. Muhammed Şemseddîn, *Menâkıb-ı Murtazavî yâhûd Vasiyy-i Nebî* (PDF: Terakkî Kütüphanesi, 1326).

¹² Semih Ceyhan, "Yeşil, Şemseddin", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2013), 43/491-492.

¹³ Mustafa Efe, *Mehmed Şemseddin Ulusoy'un Eş'âr-ı Şemsî Adlı Divanı* (Bursa: Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2018), 92.

etmiştir. Bunun dışında eserle ilgili başka bir bilgi yoktur.¹⁴ Mısır’da bir Bektaşî dergâhı kütüphanesine dair kaleme alınan yazıda *Menâkıb-ı Murtazavî yâhûd Vasiyy-i Nebî*’nin bir nüshası Mısır’da bir kütüphanede gösterilmiş; risalenin 1326 yılında İstanbul’da Şemseddîn adına biri tarafından telif edildiği ifade edilmiştir.¹⁵ Diğer taraftan na’t ve na’t mecmûaları üzerine yapılan bir çalışmada¹⁶ *Menâkıb-ı Murtazavî yâhûd Vasiyy-i Nebî*’nin ismi “Vasiyet-i Nebî” türünde yazılan eserler arasında gösterilmiş, ancak eserin yazarı ve içeriği hakkında herhangi bir malumat verilmemiştir. Şu durumda eserin müellifi Muhammed Şemseddîn’in biyografisine dair bilinenler muğlak durumdadır. Dolayısıyla *Menâkıb-ı Murtazavî yâhûd Vasiyy-i Nebî*’den hareketle müellifin edebî hüviyetine dair birtakım tespitlerde bulunmak yerinde olacaktır. Buna göre yazar; Hz. Ali ve Ehl-i beyt’e sevgi besleyen bir portreye sahiptir. “Ali Murtaza’nın menkıbeleri ve Nebî’nin vasîsi” anlamına gelen eserin ismi de bu hususu teyit etmektedir. Çünkü yazar, Hz. Ali’nin fazilet ve kerametlerinden; Hz. Ali’nin, Hz. Peygamber’in vasîsisi konumunda olduğundan haber vermekte; yer yer Ehl-i beyt’in manevî yanlarına vurgu yapmaktadır. Yazar bunu yaparken de ayet ve hadislere müracaat etmektedir.

Eserde yer alan manzum parçaların -birkaçı hariç- hepsi farklı şairlerden iktibas edilmiştir. İktibas esnasında şair, alıntılacağı şiirlere müdahalelerde bulunmuştur. Alıntılacağı şiirlerin arasına ya bazı ilâvelerde bulunmuş ya da şairin mahlasını değiştirerek kendi ismini yazmıştır. Örneğin, şair hanımlarımızdan Şeref Hanım’ın (ö. 1861) bir dizesindeki mahlasını (miskîn-i siyeh-rû *Şeref’i* etmede tahkîr), Muhammed Şemseddîn (miskîn-i siyeh-rû *nâzımı* etmede tahkîr) şeklinde değiştirerek manzumeyi kendisine mâl etmektedir. Yine Şeref Hanım’a ait on iki bendlik bir murabbâ parça parça alıntılayan şair, murabbân arasına bir bend eklemiştir. Vezne (müfte‘ilün fâ‘ilün) uygun hâle getirebilmek için de ismi üzerinde birtakım tasarruflarda (محمد و شمس دین) bulunmuştur:

Muhamed ü Şems-i dîn
Çâker-i her seyyidîn
Eyle kerem yâ Hüseyin
Câm-ı güher kevseri

Muhammed Şemseddîn, 17. asır divan şairlerinden “Yahûdî” mahlaslı Hâkî Mehmed Çelebi’den (ö. 1667-68) bir beyit alıntılamış, son mısra (Ey Yahûdî âşık-ı mahbûb-ı Hak

¹⁴ M. A. Yekta Saraç, *Bursalı Mehmed Tahir-Osmanlı Müellifleri C. III* (Ankara: Tüba Yayınları, 2016), 1135.

¹⁵ Salih Çift, “Mısır’da Bir Bektaşî Dergâhı Kütüphanesi”, *Tasavvuf İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi* 28 (2011), 36.

¹⁶ Murat Ak, *Na’tilerin Tasavvufî Temelleri ve Na’t Mecmuaları* (Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2014), 16.

manzûr olur), kendi ismini eklemek suretiyle mahlası değiştirmiştir. Bu durum aynı zamanda veznin aksamasına da yol açmıştır:

Her kim onu sevse cürmü ‘afv olur mağfûr olur
Ey Muhammed Şems-i dîn hem körler ma‘mûr olur

Müellifin mensur kısımlarda gösterdiği başarı, manzum kısımlarda müşahede edilememektedir. Mezkûr şairlerin yanı sıra Nâbî, Sinan Paşa, Fıtnat Hanım, Şinâsî gibi bazı diğer şairlerden de iktibaslarda bulunan yazarın, şairlik yönünün kuvvetli olmadığı ifade edilmelidir. Bununla birlikte Muhammed Şemseddîn’in, başkasına ait şiirlere kendi mahlasını eklemesi veya mahlasıyla yer değiştirmesi; onun, aynı zamanda intihale meyilli bir şahsiyet olduğunu göstermektedir. “Divan Edebiyatında İntihal: Alıntı mı Çalıntı mı?” başlıklı makalesinde konuya değinen Kaplan;¹⁷ şairlerin, şiirde mahlasını değiştirmek suretiyle şiiri kısmen veya tamamen çalması hususunda Canım’dan¹⁸ nakille şu ifadelere yer vermektedir: “Bu işi yapanlar şiir söyleme yeteneği olmayıp bu alanda eksik oldukları için ya bir şairin mahlasını değiştirir ya da içinden kendi işine yarayan ve kendi şiirine benzeyen birkaç beyti çarlarlar. Bu uygulama, şairler arasında hatta bütün insanlar yanında bir kabahat ve alçaklık olup sonunda bu kişilerin çaldığı ya bilinir ya da başkasının cöngünde, divanında bulunur. Bunların ayıbı ortaya çıkar ve herkese rezil olurlar.” Aynı uygulamaya Muhammed Şemseddîn de dâhil olmuş, eserine ilave ettiği bazı şiirleri kendisine mal etmiştir. Dolayısıyla şairin edebî kimliğine dair yapılacak en uygun tespit, onun intihalcı şairler arasında yer aldığıdır.

2. Risalenin Muhtevasına İlişkin Bilgiler

2.1. Hz. Ali Hakkında Rivayet Edildiği İddia Edilen Hadisler

Menâkıb-ı Murtazavî yâhûd Vasiyy-i Nebî kısa bir mukaddime kısmından sonra Hz. Ali ile ilgili olduğu rivayet edilen hadislere geçmektedir. 13 adet hadisin yer aldığı bu bölümde ilgili hadislere geçmeden önce Hz. Peygamber’in, Hz. Ali’nin şanında söylediği hadislerde bir ihtilaf bulunduğunu ifade etmek gerekir. Zira Hz. Peygamber’in, Hz. Ali ile ilgisi olmadığı hâlde Hz. Ali hakkında rivayet ettiği iddia edilen pek çok hadis zikredilmektedir. “Bazı ilim adamlarına göre, Hz. Ali’ye muhalefet eden Emevi yöneticilerden bir kısmının onun faziletleri hakkında rivayette bulunanları tehdit etmeleri, buna karşılık sahâbilerin onunla ilgili olarak Hz. Peygamber’den duydukları her sözü, gördükleri her hâdiseyi özellikle tespit etmeye gayret etmeleri bu rivayetlerin çoğalmasına neden olmuştur. Ayrıca Şiîlerle onu bâtil davaları adına

¹⁷ Hasan Kaplan, “Divan Edebiyatında İntihal: Alıntı mı Çalıntı mı?”, *Asos Journal* 40 (2016), 73-77.

¹⁸ Latîfî, *Tezkiretü’ş-Şu’arâ ve Tabsiratü’n-Nuzamâ*, nşr. Rıdvan Canım (Ankara: AKM Yayınları, 2000), 102.

istismar eden fırkalar, fazileti konusundaki sahih haberlerle yetinmemişler, daha onun sağlığında, diğer halifelerden üstünlüğüne dair kendisini bile rencide eden hadisler uydurmuşlardır. Nitekim Şîî âlimlerden İbn Ebü'l-Hadîd, fezâil ile ilgili uydurma hadislerin ilk defa Şîîler tarafından ortaya konduğunu ve Hz. Ali hakkında pek çok yalan hadis uydurulduğunu söylemektedir.”¹⁹ Şîî yazar Ali Rıza Sâbirî *1001 Hadis Işığında İmam Ali*²⁰ adlı kitabında Hz. Ali ile ilgili bin bir adet hadise yer vermektedir. Bu kitapta zikredilen hadislerin kaynakları ile *Menâkıb-ı Murtazavî yâhûd Vasiyy-i Nebî*’de zikredilen kaynakların müşterek olması hadislerin sıhhatine hâlel getirmektedir. Dolayısıyla risalede yer alan hadislerin sağlamlığı muteber hadis kitaplarından hareketle tashihe muhtaç hâldedir. Bu husus ehline havale edilmekle birlikte maksadımızın eserin neşri ve üzerine değerlendirmeler olduğunu da burada ifade etmek gerekir.

Menâkıb-ı Murtazavî yâhûd Vasiyy-i Nebî’de hadislerin bazılarına doğrudan işaret edilmiş, bazıları dolaylı olarak -tercüme vasıtasıyla- okuyucuya iletilmiştir. Bu hadisler genel olarak Hz. Ali’nin Hz. Peygamber’le müşterek bir nurdan zuhur ettiği; Hz. Peygamber’in ilim şehri, Hz. Ali’nin ise bu şehrin kapısı olduğu; Hz. Ali’nin, ümmetin efendisi ve en hayırlısı kabul edildiği; Hz. Ali’nin meşruiyetini inkâr edenlerin kâfir olacağı; Hz. Ali’nin savaşlarda büyük bir kahramanlık örneği sergilediği; Allah’a ibadet edenlerin Hz. Peygamber’e dolayısıyla Hz. Peygamber’e itaat edenlerin de Hz. Ali’ye itaat etmeleri gerektiği gibi konuları ihtiva etmektedir. İlgili hadisleri müzakere eden pasajın metindeki sûreti şu şekildedir: “Buyurmuşlar: “عنه على من نور الواحد” Ya’nî benlen ‘Alî ikimiz bir nûrdanız. Ben ‘ilmin şehristânıyam, ‘Alî onun kapısıdır. Her kimsenin ki ben onun büyüğü ve efendisiyim, ‘Alî onun büyüğü ve efendisidir. “على خير البشر من شكه فقد كفر” Ya’nî ‘Alî beşerlerin iyisi ve hayırlısıdır. Her kimse şekk eder ise kâfir olur. ‘Alî’nin velâyeti bir kal’adır. Her kimse o kal’ada olur ise cehennemden emîn olsun. ‘Alî’nin Zülfikâr vermesi Hendek Muhârebesi’nden efdaldır, cinn ü insan ‘ibâdetinden. Diğer buyurmuşlar: “Her kimse, Cenâb-ı Allâh’a ‘ibâdet ederse bana etmişdir; bana itâ’at eden ‘Alî’ye itâ’at etmiş olur.” ‘Alî ol kimsedir ki peygamberimizin omuzlarına çıkıp Mekke-i Mükerrreme’den putları toplamışlardır.”

2.2. Hz. Ali Hakkında Nazil Olduğu İddia Edilen Ayetler

¹⁹ Kandemir, “Hz. Ali (İlmî Şahsiyeti)”, 2/376.

²⁰ Ali Rıza Sâbirî, *1001 Hadis Işığında İmam Ali* (İstanbul: Kevser Yayıncılık, 2020).

Sünnî kaynaklarda Hz. Ali ile ilişkilendirilen ayetler çok olmamakla birlikte, Şîî kaynaklarda seksenle üç yüz kadar âyetin onunla alâkalı olduğu dile getirilmiştir. Hatta son dönemde yazılan *Aliyyün fi'l-Kur'an*²¹ adlı iki ciltlik eserde yedi yüz civarı ayet, Hz. Ali ve Ehl-i beyt ile ilişkilendirilmiştir. Eser, bu bilgiyi ehl-i sünnetin muteber kaynaklarına dayandırma iddiasında olmakla birlikte böyle bir iddianın ilmî gerçeklere uygun düşmediği de ifade edilmelidir. Zira bu kitapta İbn Abbas'a nispet edilen bir hadisten hareket edilmekte; onun, Kur'an'da Hz. Ali'yi metheden üç yüzden fazla ayetin nazil olduğu rivayeti esas alınmaktadır. Oysa eklemeler yapıldığı anlaşılan bu hadisi tahrîc eden Zehebî; onu, mevzû hadisler arasında saymaktadır. Şevkânî ve İbnü'l-Cevzî de bu hadisin zayıf olduğunu ifade etmekte.²²

Hz. Ali hakkında inen ayetlerle ilgili değerlendirmelerde bulunan Mehmet Seyid Geçit, ayetlerin nüzul sebeplerinin bilinmesi hâlinde konunun daha iyi anlaşılacağı kanaatindedir. Bu mevzuda şöyle demektedir: “Sebeb-i nüzûlün akılla bilinmez olmasından mütevellid, sahabenin ve onlardan sonraki neslin nakilleri çok önemlidir. Bu konuda diğer sahabeler gibi Hz. Ali de mümtaz bir yere sahiptir. Hz. Ali'nin sebeb-i nüzûl hakkında ne derece bir bilgiye sahip olduğunu şu sözlerinden anlamaktayız: Bana Allah'ın kitabından sorun. Vallahi hiçbir ayet yoktur ki gece mi gündüz mü, ovada mı dağda mı nazil oldu bilmiş olmayayım. Allah'a yemin olsun, hiçbir ayet yoktur ki ne hakkında, nerede nazil olduğunu bilmemiş olayım. Şurası gerçektir ki Rabbim, bana idrak edici bir kalp ve çok sorgulayıcı bir dil bahşetmiştir.” Geçit, Hz. Ali ile ilgili muteber tefsir kitaplarında geçen ve onunla ilgili nazil olduğu iddia edilen on beş ayet zikretmiştir.²³

Kur'an-ı Kerîm'in Âl-i İmrân Sûresi'nde yer alan bazı ifadeler, Ehl-i beyt'in kapsamını belirleyen delil ayeti olarak yorumlanmıştır. Hicretin 9. senesinde Medine'ye gelen Necranlı Hristiyanlarla, Müslüman olmaları ya da cizye ödemeleri konusundaki görüşmeler çıkmaza girince Âl-i İmrân Sûresi'nin, “De ki: Geliniz, sizler ve bizler dâhil olmak üzere, siz kendi çocuklarınızı biz kendi çocuklarımızı; siz kendi kadınlarınızı, biz de kendi kadınlarımızı çağıralım, sonra dua edelim de Allah'tan yalancılar üzerine lânet dileyelim.”²⁴ mealindeki âyeti

²¹ Seyyid Sâdık Şîrâzî, *Aliyyün fi'l-Kur'an* (Beyrut: Darü'l-Ulûm, 2006).

²² Veysel Akkaya, “Tasavvuf Klasiklerinde Hz. Ali'nin Şahsiyeti”, *Usul İslam Araştırmaları* 23 (2019), 72.

²³ M. Seyid Geçit, “Hz. Ali Hakkında İnmiş Ayetlerin Değerlendirilmesi”, *Iğdır Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 12 (2018), 77-78.

²⁴ Bk. *kuranmeali* (Erişim 20 Eylül 2022), el-Âl-i İmrân, 3/61.

nazil olmuştur. Mübahele ayeti olarak bilinen bu ayetin gereğini yerine getirmek üzere Resûlullah'ın Ali, Fatma, Hasan ve Hüseyin'i yanına alarak, "Allah'ım! Benim ailem bunlardır." buyurduğu nakledilmektedir.²⁵ Ehl-i beyt ile ilgili olduğu ifade edilen Ahzâb Suresi'ndeki ayet²⁶ ise Hz. Peygamber, Ümmü Seleme'nin evindeyken nazil olmuştur. Hz. Peygamber o esnada orada bulunan Ali, Fatma, Hasan ve Hüseyin'i abâsının altına alarak onları korumuş, korunmasını istemiş, İslâm tarihi boyunca da bu topluluğa dua edilmesini istemiştir.²⁷

Menâkıb-ı Murtazavî yâhûd Vasiyy-i Nebî'de Hz. Ali ve Ehl-i beyt hakkında nazil olduğu ifade edilen 6 ayete yer verilmiştir. Bu ayetler şunlardır: Mâide Suresi 5/55; Şûrâ Suresi, 42/23; Hicr Suresi, 15/47-48; Mücâdele Suresi, 58/12; Câsiye Suresi, 45/21 ve Ahzâb Suresi, 33/33. Hem Sünnî hem Şîî kaynaklarca Hz. Ali ile ilgili olduğu kabul edilen bazı ayetlerin ve üzerine yapılan değerlendirmelerin *Menâkıb-ı Murtazavî yâhûd Vasiyy-i Nebî*'deki yankıları şöyledir: "Cenâb-ı Vâcibü'l-Vücûd hazretleri buyurur: "28 *أَمْ حَسِبَ الَّذِينَ اجْتَرَحُوا السَّيِّئَاتِ أَنْ نَجْعَلَهُمْ كَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَوَاءً مَحْيَاهُمْ وَمَمَاتُهُمْ سَاءَ مَا يَحْكُمُونَ* Bu ayet-i kerime, Hazret-i 'Alî *kerremallâhu vechehu* şân-ı şerîfinde nâzil olmuştur ki îmânı doğru idi ve cümle işleri lâıyk ve beğenilmiş ve bî-riyâ ve bî-süm'a ve ber-güzîde idi. Cenâb-ı Bârî te'âlâ hazretleri yine buyurur: "29 *إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا*"²⁹ Resûlullâh Efendimiz hazretlerinin Ehl-i beyt'i, ezvâc-ı tâhirât ve karâbet ve 'aşîret ve 'Alî ve Fâtıma ve Hasan ve Hüseyin efendilerimizdirler. *Radiyallâhu te'âlâ 'anhum.*"

2.3. Risalede Kayıtlı Menkıbeler

Menâkıb-ı Murtazavî yâhûd Vasiyy-i Nebî'nin kaynakları arasında başta ayet ve hadisler olmak üzere Hz. Ali ile ilgili menkıbeler de önemli bir yer teşkil etmektedir. Menkıbeler daha çok sözlü hayatta vücut bulmuş, zamanla yazılı hâle getirilmiş metinlerdir. Dinî ve mitolojik konular, gaza ve cihat anlayışı ile yapılan mücadeleler, belirli şahsiyetlerin toplumda ön plana çıkmasını sağlamış, bu şahsiyetlerin hayatı etrafında menkıbeler anlatılagelmiştir. Anadolu'da halk arasında anlatılan Hz. Hamza, Battal Gazi, Sarı Saltuk menkıbeleri bunlardan birkaçıdır.

²⁵ Yıldırım Sarıkaya, *Türk-İslâm Edebiyatında Hz. Ali*, 91-92.

²⁶ "Ey Ehl-i beyt! Allah sizden, sadece günahı gidermek ve sizi tertemiz yapmak istiyor. *kuranmeali* (20 Eylül 2022), el-Ahzâb, 33/33.

²⁷ İdris Söylemez, "Edebiyatımızda Ehl-i Beyt Sevgisi Çerçevesinde Seyfullah Nizamoğlu Divanı", *Yakın Doğu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1/1 (2015), 85.

²⁸ "Yoksa kötülük işleyenler, kendilerini, inanıp salih amel işleyenler gibi kılacağımızı; hayatlarının ve ölümlerinin bir olacağını mı sanıyorlar? Ne kötü hüküm veriyorlar!" *kuranmeali* (20 Eylül 2022), el-Câsiye, 45/21.

²⁹ "Ey Ehl-i beyt! Allah sizden, sadece günahı gidermek ve sizi tertemiz yapmak istiyor." *kuranmeali* (20 Eylül 2022), el-Ahzâb 33/33.

Hız. Ali'nin dinî-destanî kimliği de sözlü deyiş ve anlatılarda yer almış, manzum ve mensur cenknâmeler vasıtasıyla çeşitli mahfillerde okunmuştur. “Tasavvufun ilk dönemlerinde büyük bir zâhid olarak ön plana çıkan Hz. Ali'nin daha sonraki dönemlerde gerçek kimliğinden kısmen uzaklaşarak hayalî bir hüviyet kazandığı ifade edilmektedir. Bu hususta hatırlatılması gereken konu, tasavvuftaki Hz. Ali telakkîlerinde Şîa etkisinin bulunduğuna dair ileri sürülen görüşlerdir.”³⁰

“Günümüzde Şîa'nın önemli temsilcilerinden İmâmiyye Şîası III./IX. asırdan itibaren ideolojik bir bakış açısıyla tarih sayfalarını yeniden açarak kendisi için imamet nazariyesi ekseninde bir tarih meydana getirmişlerdir. Şîi müellifler ise bu dönemde imamet nazariyesinin ispatı için pek çok eser yazmışlardır. Hz. Ali hakkında yazılan efsane ve menkıbeler de bu eserler arasında serpiştirilmiş hâlde yer alırken, ilerleyen süreçte Hz. Ali mucizelerine dair ayrı başlıklar açılmaya başlanmış ve nihayetinde müstakil eserler bile hazırlanmıştır. Mesele sadece teoride kalmayıp pratiğe de yansımış, Büveyhîler döneminden itibaren Şîi nüfusun hâkim olduğu bölgelerde İnşâdü'l-Menâkıb merasimleri düzenlenerek Şîi ileri gelenleri sokak sokak dolaşıp Hz. Ali'nin olağanüstü vasıflarını içeren menkıbeleri halka anlatmışlardır.”³¹ *Menâkıb-ı Murtazavî yâhûd Vasiyy-i Nebî*'de de Sünnî itikada uymayan ve Hz. Ali'yi Hz. Peygamber'den bir adım ön plana çıkaran menkıbeler mevcuttur. Meselâ aşağıda yer alan menkıbede Hz. Peygamber, mi'râc gecesi göğe yükselmiş, gökte Hz. Ali'yi görmüştür. Dolayısıyla Hz. Ali, Hz. Peygamber'den önce gelmiştir. Cebrail ise onun Hz. Ali olmadığını, Hz. Ali'nin suretinden yaratılan bir melek olduğunu ifade etmiştir. Hz. Peygamber ve Cebrail arasında geçen diyalog şöyledir:

'Abdullâh bin 'Abbâs rivâyet eder ki, bir gün Resûlullâh efendimiz ile öğle namâzını kıldıktan sonra mübârek arkasın mihrâba edip buyurdu: “Yâ ma'sere'n-nâs, yâ ma'sere'l-muhâcirin ve'l-ensâr! Size haber vereyim mi 'Alî ibn Ebî Tâlib'in fezâ'iliyle?” 'Arz ettik: “Evet yâ Resûlallâh.” [Ol hazret] *sallallâhu 'aleyhi ve sellem* buyurdular: “O gece ki benim habîbim Cebrâ'îl '*aleyhi's-selâm* beni mi'râca getirdi. Dördüncü gökde gördüm bir şahıs bir taht üzerinde oturmuş 'Alî ibn Ebî Tâlib şahsı gibi ben durdum, ona bakdım. Cebrâ'îl '*aleyhi's-selâm* bana söyledi. 'Neden durdun?' Dedim: 'Yâ habîbim Cebrâ'îl! Bu 'Alî ibn Ebî Tâlib'dir ki benden mukaddem gelip bu mekânda oturmuştur.' Cebrâ'îl dedi: 'Bu Hazret-i 'Alî değil, fakat semâvâtın melekleri Hazret-i 'Alî'nin didârına ve ziyâretine meşğûl ve müştâk oldukları için Hak *celle ve 'alâ*, Hazret-i 'Alî

³⁰ Akkaya, “Tasavvuf Klasiklerinde Hz. Ali'nin Şahsiyeti”, 72.

³¹ Kamile Ünlüsoy, “Şîi Kültürdeki Hz. Ali Mucizeleri Üzerine Bir Değerlendirme”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 7/35 (2014), 358-359.

sûretinde bir melek halk etdi. Pes bu göklerin melekleri bu melek önüne gelip bunu ziyâret ederler ve bu melek üzerine selâm ederler ve ben de ‘Alî’nin râyihasını ondan şemm eyledim.³²

Menâkıb-ı Murtazavî yâhûd Vasiyy-i Nebî’ye iktibas edilen bazı menkıbeler, Şemseddîn Sivasî’nin (ö. 1597) kaleme aldığı *Menâkıb-ı Çehâr-yâr-ı Güzîn* adlı eserde de kayıtlıdır. Eseri neşre hazırlayan Mehmet Arslan,³³ *Menâkıb-ı Çehâr-yâr-ı Güzîn*’in kaynakları arasında Zemahşerî, Beyzavî, Râzî ve Nesefî’nin tefsillerini; Begavî’nin Mesâbîhu’s-Sünne adlı hadis kitabını; Tenbîhü’l-Gâfilîn, Sefînetü’l-Evliyâ, Rebî’u’l-Ebrâr, Lübâbü’l-Elbâb, Hadîkatü’s-Sü’edâ, Şevâhidü’n-Nübüvve vs. eserleri zikretmektedir. Dolayısıyla hem *Menâkıb-ı Çehâr-yâr-ı Güzîn*’in hem de *Menâkıb-ı Murtazavî yâhûd Vasiyy-i Nebî*’nin kaynakları müşterek durumdadır. Müşterek menkıbelerden biri *Menâkıb-ı Murtazavî yâhûd Vasiyy-i Nebî*’de şu şekilde yer almaktadır:

Bir şahıs, sahâbe-i Resûlullâh *sallallâhu ‘aleyhi ve sellem* efendimizden rivâyet eder. Fahr-i Âlem efendimiz benim haymemde bir gece istirâhat edip uyurdu. Çün uyandı, su istedi. Mübârek ellerini yudu ve mazmaza edip yere dökdü. Çün sabâh oldu. Gördüm ol yerden bir ağac bitmiş ve büyük yemişler vermiş. Râyihası ‘anber gibi ve ta‘mı bal gibi. Aç bir kimse yese idi doyardı ve hasta yese idi sihhat bulurdu ve gamgîn mesrûr [olurdu.] Ve her koyun ki onun yaprağını yedi, bî-hadd kıyâs süd verirdi. Ve biz onun ismini ‘şecere-i mübâreke’ komuşduk. Etrâfdan hastalar şifâ için gelirler idi. Bir gün sabâh vaktinde gördüm. Meyveleri dökülmüş ve yaprakları küçük olmuş. Çok feryâd etdim sonra Resûlullâh efendimizin vefât haberi geldi. Çün ol vâkı‘adan otuz yıl geçdi. Bir gün yine sabâh vaktinde taşra çıkdım. Gördüm ki ol ağac kökünden budaklarına dek cümle diken olup yemişleri dahi dökülmüş. Nâgâh ‘Alî el-Murtazâ *kerremallâhu vechehunun* şehâdetini işitdim. Artık meyve vermedi ammâ yapraklarından menfa‘at tutardık. Bir gün yine gördüm onun dikenlerinden hâlis kan akar ve yaprakları dahi solmuş mehmûm u mağmûm olup oturduk. Nâgâh Hazret-i Hüseyin efendimizin şehâdet haberini getirdiler. Ondan sonra ol ağac dibinden kuruyup bitdi. İşbu menâkıb, *Şevâhidü’n-Nübüvve*’den yazılmışdır.³⁴

³²Muhammed b. Yûsuf-ı Gencî-i Şâfiî’nin *Kifâyetü’t-tâlib* adlı kitabından tahrir edilen bu menkıbenin diğeri bir varyantı da şöyledir: *Kifâyetü’t-tâlib*’de Enes ibn Mâlik’den mervîdir ki eyitdi, Hazret-i Resûl buyurdu: “Mî‘râc gecesi turuk-ı semâvâtı geçdim, bir firişte gördüm. Nûrdan bir minber üzere câlis olmuş ve etrâfında firişeler dâire kılmışlar. Rûhü’l-Emîn’e dedim: “Bu kimdir?” Eyitdi: “Yâ Muhammed nezdine varıp selâm et.” Çünki vardım, gördüm ki Alî ibn Ebî Tâlib’dir. Dedim. “Yâ Cebrâîl, Alî benden mukaddem gelmişdir.” Cebrâîl eyitdi: “Öyle degildir, Hudâ te‘âlâ nûr-ı Alî’den bu firişteyi halk etmişdir ki melekler her şeb-i cum‘a ve [her] rûz yetmiş bin nevbet ziyâret ederler.” Bk. Ali Nihâni-i Yozgadî, *Menâkıb-ı Murtazaviyye*, nşr. İsmail Yıldırım (İstanbul: DBY Yayınları, 2021), 364.

³³ Mehmet Arslan, *Şemseddîn Sivasî, Menâkıb-ı Çehâr-yâr-ı Güzîn*. (PDF: Sivas Belediyesi Yayınları, 2017), 9.

³⁴ Bu menkıbenin *Menâkıb-ı Çehâr-yâr-ı Güzîn*’deki rivayeti şöyledir: “Zemahşerî, *Rebî’u’l-Ebrâr* adlı kitâbda rivâyet etmişlerdir. Ümmü Ma‘bed’in kız karındaşı oğlu Henûd’dan ve ol rivâyet eyler Ümmü Ma‘bed’den ki

Menâkıb-ı Murtazavî yâhûd Vasiyy-i Nebî’nin kaynaklarından bir diğeri İmâm Fahrreddîn er-Râzî’nin *Tefsîr-i Kebîr*’idir. Menkıbeye göre Hz. Ali, hırsızlık yapan birinin elini kestirmiştir. Hırsız, elinin kesilmesine rağmen Hz. Ali’yi methetmekten geri kalmamış; bunun üzerine Hz. Ali, hırsızın elini yeniden sağlığına kavuşturmuştur:

Emîrû’l-mü’minîn ‘Alî ibn Ebî Tâlib hazretlerinin muhiblerinden birisini hırsızlıkta tutup Hazret-i ‘Alî’ye getirdiler. Hazret-i Emîrû’l-mü’minîn su’âl buyurdu: “Sen mi hırsızlık etdin?” Evet, dedi. Esedullâhî’l-gâlib hemân elini kesdirdi. Muhibb, Hazret-i Emîr’in meclisinden çıkıp gitdi. Yolda Selmân-ı Fârisî ve İbn Zekvân *radiyallâhu ‘anhumâya* uğradı. Su’âl etdiler ki, “Elini kim kesdi?” Dedi: “Şîr-i Hudâ ve Halife-i Resûlullâh *sallallâhu ‘aleyhi ve sellem* ‘Alî ibn Ebî Tâlib hazretleri kesdirdi.” İbn Zekvân eyitdi: “Ol senin elini kesdirdi, sen onu medh edersin?” Dedi: “Nasıl medh etmeyem ki tahkîk elimi hak üzerine kesdirdi ve beni cehennem âteşinden halâs etdi.” Selmân *radiyallâhu te’âlâ ‘anh* bu sözü işidip Hazret-i Emîr’e haber getirdi. Haydar-ı Kerrâr hazretleri o muhibbi istedi. Ol kesilen elini yerine koyup du’â etdi. Hemân sâ’at eli evvelki gibi oldu.

SONUÇ

Muhammed Şemseddîn tarafından 1326 (1908) yılında telif edilen *Menâkıb-ı Murtazavî yâhûd Vasiyy-i Nebî* adlı risale, Hz. Ali’nin manevî yanlarını vafeden nadir eserlerden biridir. Genel olarak eser, üç bölüm hâlinde teşkil edilmiştir. Manzum bir mukaddimenin akabinde gelen ikinci bölüm Hz. Ali konulu hadisleri, üçüncü bölüm ise ayetleri müzakere etmektedir. Risale sadece ayet ve hadisleri değil aynı zamanda menkıbe ve manzum parçaları da ihtiva eden bir kitap hüviyetindedir. Söz konusu menkıbeler, Hz. Ali’nin dinî-tasavvufî boyutunu ve olağanüstü hikâyelerini dile getirmektedir. Mensur kısımların arasına serpiştirilen manzumeler ise eseri manzum-mensur tarzda kaleme alınan eserler sınıfına dâhil etmiş, konuyu yer yer monotonluğa sevk eden hususları bertaraf etmiştir. Dili ve üslûbu yönüyle son derece sade bir

---

dedi: Fahr-i Âlem *sallallâhu te’âlâ aleyhi ve sellem* hazretleri benim haymemde bir gece istirâhat edip uyurdu. Çünkü uyandı, su istedi, mübârek ellerin yudu ve mazmaza eyledi. Ve ol suyu ol diken dibine dökdü ki haymenin bir tarafında idi. Çün sabâh oldu gördüm ki ol yerden bir ağaç bitmiş ve büyük büyük yemişler vermiş, râyihası gûyâ bûy-ı anber ve ta’âmı ta’âm-ı şekkerdir. Aç kimse yese doyardı ve susuz yese kanardı ve hasta yese sıhhat bulurdu ve gamgîn yese mesrûr olurdu ve her deve ve koyun ki onun yaprağın yerdî, bî-had ve kıyâs sūd verirdi. Ve biz ol ağacın adın şecere-i mübâreke komuşduk. Etrâfdan hastalar şifâ için meyvesinden isteyip gelirler idi. Bir gün seher vaktinde gördüm meyveleri dökülmüş ve yaprakları küçük olmuş. Çok feza’ kıldım ve gussalandım. Nâgâh Resûlullâh *sallallâhu te’âlâ aleyhi ve sellem* hazretlerinin vefâtı haberi geldi. Çün ol vâkı’adan otuz yıl geçdi. Bir gün yine subh vaktinde taşra çıkdım, baktım ki ol ağaç kökünden budaklarına dek cümle diken olup yemişleri dahi dökülmüş. Nâgâh Aliyyü’l-Murtazâ *radiyallâ te’âlâ anh* hazretlerinin şehâdeti ve dâr-ı bekâya rihletleri haberi erişdi. Artık meyve vermedi ammâ yapraklarından menfa’at tutardık. Bir gün yine gördüm ol dikenden hâlis kan akar ve yaprakları dahi solmuş. Mehmûm ve mağmûm olup oturduk. Nâgâh İmâm Hüseyin *radiyallâhu te’âlâ anh* hazretlerinin şehâdeti haberin getirdiler. Ondandır ol ağaç dibinden kuruyup belirsiz oldu. *Şevâhidü’n-Nübüvve*’den ihrâc olunmuşdur.” Bk. Arslan, *Şemseddîn Sivasî, Menâkıb-ı Çehâr-yâr-ı Güzîn*, 568-569.

görünüm arz eden *Menâkıb-ı Murtazavî yâhûd Vasiyy-i Nebî*, manzum kısımlarda yerini süslü bir üslûba bırakmaktadır. Ekseriyeti klâsik şairlerin eserlerinden alıntılanan şiirler, söz konusu üslûbu izhar eder mahiyettedir. Eserin müellifi Muhammed Şemseddîn'in, anılan manzumeler üzerinde uyguladığı birtakım tasarruflar da dikkat çekmektedir. Nitekim Şemseddîn'in, iktibas ettiği bazı şiirlerin mahlasını değiştirerek kendi ismini yazması; alıntuladığı şiirlerin mısralarında değişikliğe gitmesi düşüncelerimizi destekler niteliktedir. Eserin dikkat çeken bir diğer yanı ise menkıbeler kısmında Hz. Ali ile ilgili olduğu ifade edilen ve Hz. Peygamber'den rivayet edildiği iddia edilen hadislerdir. Metinde mevzubahis edilen hadisler, Şîî düşünce dünyasının Hz. Ali algısını yansıtmaktadır. Hz. Ali ve Ehl-i beyt muhibbi olduğu anlaşılan Muhammed Şemseddîn'in, bahse konu edilen menkıbeleri eserine ilave etmesi, şüphesiz Hz. Ali'ye olan muhabbetinin gereği onları tarif, tasvir ve tazim etmek istemesinden kaynaklanmaktadır. Muhammed Şemseddîn'in *Menâkıb-ı Murtazavî yâhûd Vasiyy-i Nebî*'si; konusu, üslûbu ve kaynakları itibari ile Hz. Ali konulu literatüre katkı sağlayacak bir risaledir.

Çeviri Yazı ile İlgili Birkaç Not

Metinde yer alan ayet, hadis, dua cümleleri ile Farsça manzum kısımlar Arap harfleri ile yazıldı, tercümeleri dipnotta gösterildi. Yazarın, tercümesini yaptığı hadislerin çevirisi yeniden yapılmadı. Ancak yazarın dolaylı olarak dile getirdiği hadislerin orijinal suretlerine dipnot vasıtasıyla işaret edildi.

Muhammed Şemseddîn, muhtelif şair ve eserlerden şiir iktibaslarında bulunmuştur. Şiirleri ve eserleri tespit edilen şair ve kaynaklar aparatta gösterildi. Eksik alıntılanan beyit ve bendler, tarafımızca köşeli parantez ([ ]) yardımı ile tamamlandı. Yine sayfa numaraları ve tarafımızca ilave edilen bazı kısımlarda köşeli parantezden faydalanıldı.

[METİN]

Menâkıb-ı Murtazavî yâhûd Vasiyy-i Nebî

[1] Der-Tevhîd

Hamd ü senâ ol mübdi'-i bedâyi'-i kâ'inâta sezâdır ki insân nazîrini her ne cihete 'atf edecek olsa masnû'ât-ı celîlesinden bir bedî'a-i hayret-fezâ-yı müsâdif olur ki lisân-ı vicdân, "ففى كل شئ له آية تدل على انه واحد"³⁵ tevhîd ü temcîdini tezekkür etmemesi mümkün olamaz.

هر گیاهی که از زمین روید

³⁵ "Her şeyde O'nun bir olduğuna işaret eden bir delil vardır."

وحده لا شريك له كويد³⁶

‘İbret gözüyle berg-i dırahtân-ı sebze bak
Hüşyâr olana her varakı bir cerîdedir³⁷

Tazarru‘

Ey güşâyende-i hazâ’in-i cûd
Nakş-ı peyvend-i kârgâh-ı vücûd

[2] Kevkeb-ârâ-yı âsumân-ı bülend
Hem zemîn-sâz u hem felek peyvend

‘Alem-efrâz-ı ‘âlem-i melekût
Meş‘al-efrûz-ı târem-i ceberut

*Şehidallâh*³⁸ güvâh-ı ma‘rifetin
*Vahdehu lâ şerîke leh*³⁹ sıfatın⁴⁰

***

Hak te‘âlâ ‘azamet ‘âleminin pâdişehi
Lâ-mekândır olamaz devletinin tahtgehi

Hâsdır zât-ı İlâhîsine mülk-i ezeli
Bî-hudûd onda olan kevkebe-i lem-yezeli

Eser-i hikmetidir yerle göğün bünyâdı
Dolu boş cümle yed-i kudretin îcâdı⁴¹

Na‘t-ı Hazret-i Nebevî

³⁶ “Yerden biten her bitki: ‘O (Allah) tektir, ortağı yoktur.’ der.”

³⁷ Kaynaklar [M. Atâ Çatıkkaş, *Şiirimizin Beyitler ve Mısralar Sözlüğü I* (İstanbul: Sütun Yayınları, 2009), 231; Nuran Balta, *Türk Edebiyatı Tarihi Nazariyesi Geleneğinde Mizânü’l-Edeb’in Yeri* (Edirne: Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2009), 149] söz konusu beyti Bâkî’ye (ö. 1600) ait gösterse de şairin divanında bu beyte rastlanılmamıştır.

³⁸ “Allah şahittir ki!” *kuranmealî* (21 Eylül 2022), el-Âl-i İmrân 3/18.

³⁹ “O (Allah) tektir, ortağı yoktur.”

⁴⁰ Bu kısım, Sinan Paşa’nın *Tazarrunâme*’sinden iktibas edilmiştir. Bk. Sinan Paşa, *Tazarrunâme*, nşr. Mertol Tulum (İstanbul: Yazma Eserler Kurumu Yayınları, 2014), 277.

⁴¹ Şinâsî’nin münâcâtından alınan söz konusu beyitler için bk. Mehmet Kaplan, *Şiir Tahlilleri* (İstanbul: Dergah Yayınları, 2008), 31.

Ey şâhid-i bezm-i leyl-i esrâ
[3] Na‘leynine ferş [ü] ‘arş-ı a‘lâ

Hüsnünle müzeyyen ehl-i sûret
Hulkunla müşerref ehl-i ma‘nâ

Vasfında ‘ukûl-i halk ‘âciz
‘İlminde cühûl kalb-i dânâ

Dîğەر

Mahbûbusun Cenâb-ı Hudâ-yı mu‘azzamın
Halk eyledikde nûrunu sen şâh-ı ekremin
Yoğ idi nâmı levh ü kalem ‘arş-ı a‘zamın
Ey pâdişâh-ı kişver-i *levlâk*⁴² ‘âlemin
[Zât-ı şerîfin oldu çü bâdî-i hilkatı]⁴³

Der-Menkıbe-i Hazret-i ‘Alî Kerremallâhu Vechehu

Ey vâris-i ‘ilm-i nebevî Şâh-ı Velâyet
Ey vâkıf-ı esrâr-ı Hudâ kân-ı kerâmet

‘İrfânına ihsânına hayrân olur ‘âlem
Eyler sana ta‘zîm ile takdîm-i tahıyyat

[Şân-ı Şerîflerinde Naklolunan Ehâdis-i Şerîfeler Beyânındadır]

Cenâb-ı Vâcibü’l-Vücûd hazretleri dünyâ vü âhireti halk etdi, Muhammed ve âl-i Muhammed sebebine. [4] Ve Resûl-i Ekrem Efendimiz hazretlerine nâzil olan Kur’an-ı ‘azîm-i şâna itâ‘at edenler mümtâz-ı İslâm’dandırlar. Cenâb-ı Hak *sübhânehu ve te‘âlâ* ve peygamberimiz efendimiz hazretlerini bilmek için bizlere bir vâsıta elzemdir. Onu da Efendimiz *sallallâhu ‘aleyhi ve sellem* hazretleri buyurmuşlar. Peygamberimizin kardaşı ve dâmâdı ve amuca zâdesi olan Hazret-i ‘Alî ibn Ebî Tâlib *kerremallâhu vecchudur*.

⁴² “Sen olmasaydın” anlamına gelen bu ibare “Sen olmasaydın, sen olmasaydın (ey Muhammed), felekleri yaratmazdım.” şeklinde rivayet edilen kudsî hadisten alıntılanmıştır. Bk. Mehmet Yılmaz, *Kültürümüzde Ayet ve Hadisler* (İstanbul: Kesit Yayınları, 2013), 456.

⁴³ Manzume, Şeyhülislâm Es‘ad Efendi’nin (ö. 1753) na‘tını tahmis eden Fıtnat Hanım’a (ö. 1780) aittir. Tahminin tamamı için bk. Halil Çeçen, *Fıtnat Hanım, Hayatı-Sanatu ve Divanı* (Malatya: İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 1996) 209-216.

Buyurmuşlar: “عنه على من نور الواحد” Ya‘nî benlen ‘Alî ikimiz bir nûrdanız. Ben ‘ilmin şehristânıyam, ‘Alî onun kapısıdır.⁴⁴ Her kimsenin ki ben onun büyüğü ve efendisiyim, ‘Alî onun büyüğü ve efendisidir.⁴⁵ “على خير البشر من شكه فقد كفر” Ya‘nî ‘Alî beşerlerin iyisi ve hayırlısıdır. Her kimse şekk eder ise kâfir olur. [5] ‘Alî’nin velâyeti bir kal‘adır. Her kimse o kal‘ada olur ise cehennemden ‘azâbından emîn olsun. ‘Alî’nin Zülfikâr vermesi Hendek Muhârebesi’nde efdaldır, cinn ü insanın ‘ibâdetinden.⁴⁶ Diğer buyurmuşlar: “Her kimse Cenâb-ı Allah’a ‘ibâdet ederse bana etmiştir, bana itâ‘at eden ‘Alî’ye itâ‘at etmiş olur.”⁴⁷ ‘Alî ol kimsedir ki peygamberimizin omuzlarına çıkıp Mekke-i Mükerrreme’den putları toplamışlardır.

Câbir ibn ‘Abdullâh rivâyet eder ki Resûl-i Ekrem Efendimiz hazretleri buyurmuşdur ki Hak *sübhânehu ve te‘âlâ* hazretleri gökleri ve yerleri halk etmeden iki bin sene mukaddem cennet kapısı üzere yazılmışdır: [6] “لا اله الا الله محمد رسول الله على ناصر رسول الله صلى الله عليه وسلم”⁴⁸ Rivâyet olunur [ki] Nebiyy-i Mürsel Efendimiz buyurdular: “من فارقتني فارق الله و من فارقك يا علي” Ya‘nî her kimse benden ayrıldı, Hak *celle ve ‘alâ* hazretlerinden ayrıldı ve her kimse senden ayrıldı, yâ ‘Alî benden ayrılmış olur. Câbir ibn ‘Abdullâh rivâyet eder. Resûl-i zî-şân Efendimiz buyurdular: “حقّ علي ابن ابي طالب على هذه الامة حقّ الوالد على الولد” Ya‘nî Hazret-i ‘Alî’nin hakkı bu ümmet üzerine baba hakkı gibidir evlâd üzerine. Rivâyet olunur ki Resûl-i Sakaleyn Efendimiz buyurdular: “حبّ عليّ ابن ابي طالب يأكل الدّنوب كما تأكل النّار الحطب” Ya‘nî Hazret-i ‘Alî’nin muhabbeti, günâhları yer, mahveder; nasıl ki âteş odunu yeyip mahveder. [7] ‘Abdullâh ibn ‘Abbâs rivâyet eder ki Seyyid-i Kevneyn Efendimiz hazretleri bir gün taşra geldi. Hazret-i ‘Alî’nin elini kendi eliyle tuttuğu hâlde buyurdu: “ألا من ابغض هذا فقد ابغض الله و رسوله، ومن احبّ هذا” Ya‘nî âgâh olun her kimse buna buğz ede, tahkîk Cenâb-ı Vâcibü’l-Vücûd’a ve Resûl’üne buğz eder. Ve her kimse buna muhabbet ede, tahkîk Cenâb-ı Hâlik-ı kevn ü mekâna ve Resûl-i ber-güzîdelerine muhabbet etmiş olur.

اوصاف⁴⁹ على بگفتگو ممکن نیست ای اهل کتاب

⁴⁴ Yazarın işaret ettiği hadis şöyledir: “انا مدينة العلم و على بابها” Ben ilim şehriyim, Ali kapısıdır. Bk. Yılmaz, *Kültürümüzde Ayet ve Hadisler*, 128.

⁴⁵ Yazarın işaret ettiği hadis şöyledir: “من كنت مولاه فعلى مولاه” Ben kimin efendisi isem Ali de onun efendisidir. Bk. Yılmaz, *Kültürümüzde Ayet ve Hadisler*, 517.

⁴⁶ Yazarın işaret ettiği hadis şöyledir: “لمبارزة على يوم الخندق افضل من اعمال امتي الى يوم القيامة” Hendek günü Ali’nin mübârezesi (teke tek çarpışma), kıyamet günü ümmetimin amellerinden daha üstündür. Bk. Muhammed Bâkır el-Meclisî, *Bihâru’l-Envâr Cilt: XXXIX* (Beyrut: Müessesetü’l-Vefâ, 1983), 342.

⁴⁷ Yazarın işaret ettiği hadis şöyledir: “من اطاعني فقد اطاع الله و من اطاع عليًا فقد اطاعني” Her kim bana itaat ederse Allah’a itaat etmiş olur, bana itaat eden Ali’ye itaat etmiş olur. Bk. Muhammed Bâkır el-Meclisî, *Bihâru’l-Envâr*, 117.

⁴⁸ “Allah’tan başka İlâh yoktur ve Ali, Allah Resûlü’nün yardımcısıdır.”

⁴⁹ Metinde “امثال” şeklinde yer alan kelime, bağlam gereği “اوصاف” olarak alındı.

گنجایش بحر در سبو نیست دریا بحجاب⁵⁰

‘Abdullâh bin ‘Abbâs rivâyet eder ki Resûlullâh Efendimiz buyurdular: “لو اجتمع الناس على ‘حبّ علي ابن ابي طالب لما خلق الله تعالى النار” Ya’nî eğer cümle halk cem‘ olsalar idi ‘Alî’nin muhabbeti üzerine Allâhu tekaddes hazretleri cehennemi yaratmaz idi. Rivâyet olunur ki Nebiyy-i Mürsel *sallallâhu ‘aleyhi ve sellem* hazretleri [8] buyurdular: “Bâdincâmı yiyiniz ki ol bir ağacdır, ben onu Cennetü’l-Me’vâ’da gördüm, şehâdet etdi Allâhu *tebâreke ve te’âlâ* hazretlerine vahdâniyyetiyle ve bana nebîliğe ve ‘Alî’ye velîliğe. Her kimse bâdincâmı yiye, her bir marazın şifâsı için o marazı def‘ olup gider.” Rivâyet olunur ki Peygamber-i âhir-zamân Efendimiz buyurdular: “Cenâb-ı Vâcibü’l-Vücûd hazretleri benden yine ‘ahd etdi ve bana birkaç kere buyurdu ki, ‘Benden bu ‘ahd-i hâsı kabûl etdin mi?’ Ben ‘arz etdim: ‘Yâ Rabbim! Bu ‘ahd-i hâsı senden kabûl etdim ve bana buyurdunuz ol ‘ahd nedir?’ Cenâb-ı Allâh bilâ-vâsıta buyurdu ki, ‘Ol ‘ahd budur ki sen bilesin ve benden cümle halka diyesin ki, ‘‘Alî hidâyet râyetidir, doğru yolun âyetidir ve mutî‘lerin ve muvahhidlerin nûr-ı çeşmleridir. Müslümân ve mü’minlerin serverleridir. Ben ki Hudâvend’im, nasıl ki kullarıma benim birliğimi ve tevhîdimi lâzım kılmışam ve nasıl ki cümle ümmetine senin risâletine ikrârı lâzım kılmışam ve cümle-i mü’minlere ‘Alî’nin muhabbetin ve meveddetin lâzım kılmışam. Her kimse ‘Alî’yi dost tuta, ben ki Hudâ’yım ve sen ki Muhammed’sin [bizi] dost tutmuş olur ve tahkîk ol kimse dost-ı hakîkî olur.”

İşâret-i ehl-i zühd ü vefâ ‘Alî’dir ve ehl-i sıdk [u] safâ ve ehl-i [9] cûd [u] sehâ ‘Alî’dir. Ehl-i rızık u rızâ, mahrem-i ravziyye-i asfiyâ ‘Alî’dir ve mahrem-i fazl-ı na‘mâ, müstevcib-i fezâ’il ‘Alî’dir.

Şâh-ı iklîm-i velâyet yâ ‘Alî

Dâver-i şâh-ı risâlet yâ ‘Alî

Zât-ı pâkinden ziyâde var mıdır hîc kimsenin

Fahr-i ‘Âlem’le karâbet yâ ‘Alî

*Lahmûke lahmî*⁵¹ dedi hakkında Sultân-ı Rüsûl

⁵⁰ “Ey kitap ehli! Ali’nin özellikleri söze gelmez. Denizin testiye sığması mümkün değildir.”

⁵¹ “Etin etimdir.” anlamına gelen bu ibare, Hz. Peygamber’in Hz. Ali’ye hitaben söylediği “Etin etimdir, cismin cismimdir, kanın kanımdır, ruhun ruhumdur.” hadisinden alıntıdır. Bk. Yılmaz, *Kültürümüzde Ayet ve Hadisler*, 407.

Mazhar-ı sırr-ı fesâhat yâ ‘Alî

Cûd [u] ihsânın için nâzil olupdur *hel etâ*⁵²

Dendi hakkında bu âyet yâ ‘Alî

*Lâ fetâ illâ ‘Alî lâ seyfe illâ Zülfikâr*⁵³

Nâ’il-i medh-i belâgat yâ ‘Alî

Şehr-i ‘ilmin bâbı sensin bilirem bî-iştibâh⁵⁴

Kimsede yok bu şerâfet yâ ‘Alî

Rûz [u] şeb bu ‘âlemi ıslâh etmekdi işin

Sâhib-i nutk-ı nezâket yâ ‘Alî⁵⁵

‘Abdullâh bin Cevzî rivâyet eder. Şâm’da bir kişi gördüm ki yüzünün bir tarafı simsiyâh idi ve onu dâ’imâ bir mendil ile [10] örterdi, ondan sordum. Eyitdi: “Hudâ-yı te‘âlâ hazretleri ile ‘ahd eylemişem ki kim ki bu hâli benden sora, ben ona hikâyet edem. Ben ‘Alî *radiyallâhu ‘anh* hazretlerine buğz ederdim ve hakkında yaramaz sözler söyledim. Bir gece uyumda gördüm bir kişi geldi. Sen benim hakkımda yaramaz [sözler] söylersin dedi ve yüzümün bir tarafına bir şey urdu. Çün sabâh gördüm ki yüzümün ol cânibi siyâh olmuş.”

Hazret-i Resûl-i Ekrem *sallallâhu ‘aleyhi ve sellem* mi‘râc-ı şerîfe ‘urûc etdiği zamanda dördüncü gökde bir arslan gördü, diller ile şerh olunmaz. Hazret-i Resûlullâh *sallallâhu te‘âlâ ‘aleyhi ve sellem* Cembrâ’îl ‘*aleyhi*’s-*selâm* hazretlerine su’âl buyurdu ki, ‘Yâ ahî Cembrâ’îl! Bu arslan nedir?’ Hazret-i Cembrâ’îl cevâb verdi ki, “Yâ Resûlullâh, başka yabancı değildir. Hazret-i ‘Alî *kerremallâhu vecchunun* rûhânîleridir. Yâ Habîballâh, mübârek parmağınızdan hâteminizi çıkarıp ağzına atın.’ dedi. Hazret-i Fahr-i Âlem *sallallâhu te‘âlâ ‘aleyhi ve sellem* hâtemin arslanın üzerine atdığı gibi niçe tevâzu‘ ve temelluklar ile hâtem-i şerîfi ağzı ile aldı.

⁵² “Gerçekte geldi.” *kuranmeali* (21 Eylül 2022), el-İnsan 76/1).

⁵³ Hadis-i Şerif, “Ali’den başka yiğit, Zülfikâr’dan başka kılıç yoktur.” Bk. Yılmaz, *Kültürümüzde Ayet ve Hadisler*, 403-404.

⁵⁴ Bu mısradaki, “Ben ilim şehriyim, Ali kapısıdır.” şeklinde rivayet edilen hadis-i şerife telmih vardır. Bk. Yılmaz, *Kültürümüzde Ayet ve Hadisler*, 128.

⁵⁵ Bu şiir, Cavit Sunar’ın hazırladığı *Melâmîlik ve Bektâşîlik* kitabında geçmekle birlikte şairi zikredilmemektedir. Bk. Cavit Sunar, *Melâmîlik ve Bektâşîlik* (Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları, 1975), 40.

Ondan sonra Sultân-ı Kevneyn Efendimiz ‘urûc edip ertesi günü ashâb-ı güzîne mi‘râcından haber verdikde dördüncü gökde müşâhede [11] buyurdıkları arslanın vasfın şerh buyurdıkları gibi Hazret-i ‘Alî *kerremallâhu vechehu* mübârek ağzından hâtem-i şerîfi çıkarıp Hazret-i Resûl Efendimizin huzûr-ı sa‘âdetlerine kodular. Cümle ashâb-ı güzîn, Hazret-i ‘Alî’nin ve menzilesin ve bu kerâmâtın görücek hayrân oldular. Ve ne derece mertebesi ‘âlî olduğun bilip meyl ü muhabbetleri ziyâde oldu. *Rıdvânullâhi ‘aleyhim ecma ‘în.*

Nûr-ı vechinle dü ‘âlem pür-ziyâdır yâ ‘Alî
Rûy-i pâkinde berk eden nûr-ı Hudâ’dır yâ ‘Alî

Doğduğun sâ‘at dü çeşmin ibtidâ⁵⁶
Gördüğün rûy-i Muhammed Mustafâ’dır yâ ‘Alî

Ol mübârek ağzına aldın zebân-ı Ahmed’i
Ancak ol zevke senin ağzın sezâdır yâ ‘Alî

Hak seni etdi bu ni‘metle müzeyyen şübhesiz
Vâris-i ‘ilm-i Resûl-i Kibriyâ’dır yâ ‘Alî

‘Abdullâh bin ‘Abbâs rivâyet eder ki, bir gün Resûlullâh Efendimiz ile öğle namâzını kıldıktan sonra mübârek arkasın mihrâba edip buyurdu: “Yâ ma‘şere’n-nâs, yâ ma‘şere’l-muhâcirîn ve’l-ensâr! Size haber [12] vereyim mi ‘Alî ibn Ebî Tâlib’in fezâ’iliyle?” ‘Arz ettik: “Evet yâ Resûlallâh.” [Ol hazret] *sallallâhu ‘aleyhi ve sellem* buyurdular: “O gece ki benim habîbim Cebrâ’îl ‘*aleyhi’s-selâm* beni mi‘râca getirdi. Dördüncü gökde gördüm bir şahıs bir taht üzerinde oturmuş ‘Alî ibn Ebî Tâlib şahsı gibi ben durdum, ona bakdım. Cebrâ’îl ‘*aleyhi’s-selâm* bana söyledi. ‘Neden durdun?’ Dedim: ‘Yâ habîbim Cebrâ’îl! Bu ‘Alî ibn Ebî Tâlib’dir ki benden mukaddem gelip bu mekânda oturmuşdur.’ Cebrâ’îl dedi: ‘Bu Hazret-i ‘Alî değil, fakat semâvâtın melekleri Hazret-i ‘Alî’nin dîdârına ve ziyâretine meşgûl ve müştâk oldukları için Hak *celle ve ‘alâ*, Hazret-i ‘Alî sûretinde bir melek halk etdi. Pes bu göklerin melekleri bu melek önüne gelip bunu ziyâret ederler ve bu melek üzerine selâm ederler ve ben de ‘Alî’nin râyihasını ondan şemm eyledim.’

Hâk-i pâyin ‘arş u kürsî olsa revâdır yâ ‘Alî

⁵⁶ Bu mısradâ vezin aksamaktadır.

Yoluna bu cân ile başım fedâdır yâ ‘Alî

Cismine başındaki destârı sardı çün Resûl
Mâsivâlar öyle destâra bahâdır yâ ‘Alî

Kimse nâ’il olmadı bu devlet-i ‘uzmâya hîc
Zât-ı pâkin tâc-ı re’s-i enbiyâdır yâ ‘Alî

İsm-i pâkin ism-i haktır hem dahi hak her işin
Her kelâmın mültecâ-yı evliyâdır yâ ‘Alî

[13] Rûz-ı mahşer âb-ı kevserden sikâyet kıl bizi
Her dü ‘âlemde bu söz ancak recâdır yâ ‘Alî⁵⁷

Şân-ı Şerîflerinde [Nâzil Olan] Âyât-ı ‘Îzâm Beyânındadır

Bir âyet-i kerîme oldur ki ba‘zı ‘ulemâ derler ki Emîrû’l-mü’minîn Hazret-i ‘Alî *kerremallâhu vechehu* câmi‘-i şerîfde namâza şürû‘ etmişdi. Bir sâ’il du‘â etdi ve bir şey istedi. Hazret-i ‘Alî rûkû‘a varmışdı. Yüzüğünü parmağından ol sâ’ile verdi. [Bu hâdise] Hak *sübhânehu ve te‘âlâ* hazretlerine makbûl gelip bu âyet-i kerîmeyi inzâl buyurdular. “إِنَّمَا وَلِيُّكُمُ اللَّهُ”⁵⁸ “وَرَسُولُهُ وَالَّذِينَ آمَنُوا الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَهُمْ رَاكِعُونَ”⁵⁹ Âyet-i dîğer, bu âyet dahi oldur ki Hak *celle ve ‘alâ* hazretleri buyurdu, Emîrû’l-mü’minîn ‘Alî ibn Ebî Tâlib ve Fâtıma ve Hasan ve Hüseyin *ridvânullâhi ‘aleyhim ecma‘în* hakkında: [14] “قُلْ لَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا إِلَّا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبَىٰ وَمَن يَقْتَرِفْ حَسَنَةً نَّزِدْ لَهُ فِيهَا حُسْنًا إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ شَكُورٌ”⁵⁹ Bir âyet dahi oldur ki Allâhu *tebâreke ve te‘âlâ* hazretleri buyurdular: “وَنَزَعْنَا مَا فِي صُدُورِهِمْ مِنْ غَلٍّ إِخْوَانًا عَلَىٰ سُرُرٍ مُّتَقَابِلِينَ لَا يَمَسُّهُمْ فِيهَا نَصَبٌ وَمَا هُمْ مِنْهَا بِمُخْرَجِينَ”⁶⁰ Âyet-i dîğer, bu âyet dahi oldur. Allâhu *tebârek* hazretleri buyurdu ki,

⁵⁷ Bu şiir, Cavit Sunar’ın hazırladığı *Melâmîlik ve Bektâşîlik* kitabında geçmekle birlikte şairi zikredilmemektedir. Bk. Sunar, *Melâmîlik ve Bektâşîlik*, 41.

⁵⁸ “Sizin dostunuz ancak Allah’tır, Resûl’üdür, iman edenlerdir; onlar ki Allah’ın emirlerine boyun eğerek namazı kılar, zekâtı verirler.” *kuranmeali* (22 Eylül 2022), el-Mâide 5/55.

⁵⁹ “De ki: Ben buna karşılık sizden, akrabalıktan doğan sevgiden başha bir ücret istemiyorum. Kim güzel bir iş yaparsa onun iyiliğini artırırız. Şüphesiz Allah, çok bağışlayandır, şükürün karşılığını verendir.” *kuranmeali* (23 Eylül 2022), eş-Şûrâ 42/23.

⁶⁰ “Biz, onların kalplerindeki kini söküp attık. Artık onlar sedirler üzerinde kardeşler olarak karşılıklı otururlar. Onlara orada hiçbir yorgunluk dokunmaz, onlar oradan çıkarılacak da değillerdir.” *kuranmeali* (23 Eylül 2022), el-Hicr 15/47-48.

”يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا تَاجَبْتُمْ الرَّسُولَ فَقَدِّمُوا بَيْنَ يَدَيْ نَجْوَيْكُمْ صَدَقَةٌ ذَلِكَ خَيْرٌ لَكُمْ وَأَطَهَّرَ فَإِنْ لَمْ تَجِدُوا فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ

⁶¹ Mücâhid buyurdular: “Hicbir kimse bu âyet-i kerîme ile ‘amel etmek ittifâk düşmedi. Meğer Hazret-i ‘Alî ibn Ebî Tâlib’e ol vakit ki bu fermân nâzil oldu. Ne zamân ki Resûlullâh *sallallâhu te‘âlâ* ‘aleyhi ve sellem hazretleriyle münâcât etmek isteseydi bir sadaka takdîm ederdi.”

‘Alî sultân-ı sırrımdır ‘Alî hem râz-ı Ahmed’dir

‘Alî cân-ı Muhammed’dir ‘Alî mısdâk-ı mâ evhâ⁶²

[15] ‘Alî medhin edip Ahmed tamâm-ı cinn ve’l-inse

‘Alî’yi sor Muhammed’den ki o cân-ı Muhammed’dir

‘Alî’yi sorma ‘âlemde habîs İbn-i Mülcem’den

Cenâb-ı Vâcibü’l-Vücûd hazretleri buyurur:

Bu ⁶³”أم حسب الذين اجترحو السيئات أن نجعلهم كالذين آمنوا وعملوا الصالحات سواء محياهم ومماتهم ساء ما يحكمون” Hazret-i ‘Alî *kerremallâhu vechehu* şân-ı şerîfnde nâzil olmuştur ki îmânı doğru idi ve cümle işleri lâyük ve beğenilmiş ve bî-riyâ ve bî-süm’a ve ber-güzîde idi. Cenâb-ı Bârî te‘âlâ hazretleri yine buyurur: ⁶⁴”إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا” Resûlullâh Efendimiz hazretlerinin Ehl-i beyt’i, ezvâc-ı tâhirât [16] ve karâbet ve ‘aşîret ve ‘Alî ve Fâtıma ve Hasan ve Hüseyin efendilerimizdirler. *Radiyallâhu te‘âlâ ‘anhum*.

Resûl’ün cümle fi’li sünnet oldu ehl-i îmâna

İtâ‘at farz u vâcibdir Resûl’ün olma düşmanı

Bizim ser-çeşmemizdir ol İmâm-ı Haydar-ı Kerrâr

Velâyet mülkünün işte budur sâhib-keremkânı

Eğer bin yıl çalışsan ‘ilm ü a‘mâle değil nâfi‘

Tutup bu hazretin destin fedâ eyle ser ü cânı

Eğer ikrâr edersen Haydar-ı Kerrâr’ı cân ile

⁶¹ “Ey iman edenler! Peygamber ile baş başa konuşacağımız zaman baş başa konuşmanızdan önce bir sadaka verin. Bu, sizin için daha hayırlı ve daha temizdir. Şayet (sadaka verecek bir şey) bulamazsanız, bilin ki Allah çok bağışlayandır, çok merhamet edicidir.” *kuranmeali* (23 Eylül 2022), el-Mücâdele 58/12.

⁶² “Sonra vahyetti.” *kuranmeali* (23 Eylül 2022), en-Necm 53/10.

⁶³ “Yoksa kötülük işleyenler, kendilerini, inanıp sâlih amel işleyenler gibi kılacağımızı; hayatlarının ve ölümlerinin bir olacağını mı sanıyorlar? Ne kötü hüküm veriyorlar!” *kuranmeali* (23 Eylül 2022), el-Câsiye 45/21.

⁶⁴ “Ey Ehl-i beyt! Allah sizden, sadece günahı gidermek ve sizi tertemiz yapmak istiyor.” *kuranmeali* (23 Eylül 2022), el-Ahzâb 33/33.

Olur mahşerde şâfi‘ sen fakîre lutf [u] ihsânı⁶⁵

Rivâyet olunur ki Resûl-i Kibriyâ Efendimiz hazretleri bir gün Hazret-i ‘Alî *kerremallâhu vechehu* hazretlerine buyurdu: “Yâ ‘Alî! Müjde olsun ki sana kıyâmet gününde Hak *sübhânehu ve te‘âlâ* cennet hazînedârına emr eyleye ki, ‘Her kim cennete girerse yâ ‘Alî senden fermân almayınca cennete komayasın. Yâ ‘Alî kimden râzî isen fermân [17] verip cennete girer ve kimden ki râzî değilsin fermân vermezsin, cennete giremezler.’ buyurmuşlardır.”

Rivâyet olunur. Bir gün sabâh namâzında Hazret-i ‘Alî *kerremallâhu vechehu câmi‘-i şerîfe* giderken yolda bir ihtiyâra rastgeldi. Önüne geçmeden ve beyâz sakalına hürmet edip yavaş yavaş ardınca giderdi. Câmi‘-i şerîf kapısında geride durup Hazret-i ‘Alî câmi‘-i şerîfe dâhil oldu. Resûl-i Hudâ Efendimiz rükû‘da idi. ‘Acele ile cemâ‘ata dâhil olup namâzı edâ etdikden sonra cemâ‘atden su‘âl etdiler ki, “Yâ Resûlallâh, son rükû‘da ‘âdet-i şerîfenizden ziyâde vakf etdiniz. Hâlbuki tulû‘-i âfitâb yakın idi. Lutfen sebebini beyân buyurunuz.” dediler. Server-i Enbiyâ hazretleri buyurdular: “Kâ‘ide-i kadîm üzere rükû‘ tesbîhini edâ etdikden sonra Cebrâ‘îl ‘*aleyhi’s-selâm*, Sidretü’l-müntehâ‘dan sür‘atle gelip kanadıyla arkamı basıp kıyâma kavî vermedi. Bunda hikmet nedir bilmem, buyurdıkları gibi Cenâb-ı Rabbü’l-‘âlemîn hazretleri, Hazret-i Cebrâ‘îl’e emretti ki, ‘Var habîbime netîce-i hâli [18] i‘lâm eyle. Tâ ashâbına bu sırrı ifşâ eylesin.’ Cebrâ‘îl ‘*aleyhi’s-selâm* ol sâ‘at Habîbullâh huzûruna gelip haber verdi ki, ‘Yâ Resûlallâh, o zamân ki mübârek başınızı rükû‘dan kaldırmak murâd etdiniz. Hazret-i Rabbü’l-‘izzet hazretleri bana emr eyledi ki, var habîbimin arkasını tut, rükû‘dan kalkmasın ki benim kulum ‘Alî yolda bir pîrin beyâz sakalına hürmet edip âheste yürümekle cemâ‘at sevâbından mahrûm kalıyor, kalmasın habîbime yetişsin, tekbîr-i iftitâh sevâbına nâ‘il olsun. Ben dahi geldim, sultânımı rükû‘da tuttum, tâ Hazret-i ‘Alî geldi. Ve ol vakit ki Hak *sübhânehu ve te‘âlâ* hazretleri beni gönderdi. Sizi rükû‘da tutmaya karındaşım İsrâfil’i dahi gönderdi günü tutmaya tâ ki tîz doğmaya. İşte hikmeti budur dedi. Ba‘d Resûlullâh *sallallâhu te‘âlâ ‘aleyhi ve sellem* hazretleri bu vahyi ashâb-ı kirâm hazarâtına nakl buyurdular. Cümleten vâkıf oldular ki Hazret-i ‘Alî’nin, Rabbü’l-‘âlemîn dergâhında hürmeti ve ‘izzeti ne mertebede imiş ve bundan hissedâr oldular.

Münâcât

Ümmîdimi kat‘ eyleyemem dâd-ı ‘Alî’den

⁶⁵ Bu şiir, Cavit Sunar’ın hazırladığı *Melâmîlik ve Bektâşîlik* kitabında geçmekle birlikte şairi zikredilmemektedir. Bk. Sunar, *Melâmîlik ve Bektâşîlik*, 45.

[19] Mücrimlere lutf [u] kerem imdâd-ı ‘Alî’den
[Haşr et bile ayrılmayam ecdâd-ı ‘Alî’den
Kim ola karîn Ahmed’e şeh-zâd-ı ‘Alî’den
Yâ Rab beni dûr eyleme evlâd-ı ‘Alî’den]

Terfî‘-i kemâlâtına yetmez mi bu şöhret
Dâmâd-ı Nebî Şîr-i Hudâ Şâh-ı Velâyet
[Ednâ kulu olmak dü cihânda ulu devlet
Kurbıyyete bir yol ararım rûz u şeb elbet]
Yâ Rab beni dûr eyleme evlâd-ı ‘Alî’den

Miskîn-i siyeh-rû *nâzımı*⁶⁶ etmede tahkîr
Şâyân-ı hakâretse de kıl lutf ile tevkîr
[Âgâhsın ahvâle ne hâct sana takrîr
Bu nutk-ı şerîf oldu gönül levhine tahrîr]
Yâ Rab beni dûr eyleme evlâd-ı ‘Alî’den⁶⁷

Bir şahıs, sahâbe-i Resûlullâh *sallallâhu ‘aleyhi ve sellem* Efendimizden rivâyet eder. Fahr-i ‘Âlem Efendimiz benim haymemde bir gece istirâhat edip uyurdu. Çün uyandı, su istedi. Mübârek ellerini yudu ve mazmaza edip yere dökdü. Çün sabâh oldu. Gördüm ol yerden bir ağac bitmiş ve büyük yemişler vermiş. Râyıhası ‘anber gibi ve ta‘mı bal gibi. Aç bir kimse yese idi doyardı ve hasta yese idi sıhhat bulurdu ve gangîn mesrûr [olurdu.] Ve her koyun ki onun yaprağını yerdi, bî-hadd kıyâs süd verirdi. Ve biz onun ismini “şecere-i mübâreke” komuşduk. Etrâfdan hastalar şifâ için gelirler idi. Bir gün sabâh vaktinde gördüm. Meyveleri dökülmüş ve yaprakları [20] küçük olmuş. Çok feryâd etdim sonra Resûlullâh Efendimizin vefât haberi geldi. Çün ol vâkı‘adan otuz yıl geçdi. Bir gün yine sabâh vaktinde taşra çıktım. Gördüm ki ol ağac kökünden budaklarına dek cümle diken olup yemişleri dahi dökülmüş. Nâgâh ‘Alî el-Murtazâ *kerremallâhu vechehunun* şehâdetini işitdim. Artık meyve vermedi ammâ yapraklarından menfa‘at tutardık. Bir gün yine gördüm onun dikenlerinden hâlis kan akar ve yaprakları dahi solmuş mehmûm u mağmûm olup oturduk. Nâgâh Hazret-i Hüseyin efendimizin şehâdet

⁶⁶ Muhammed Şemseddin, şairin mahlasını teşkil eden mısraı (miskîn-i siyeh-rû Şeref’i etmede tahkîr), “miskîn-i siyeh-rû nâzımı etmede tahkîr” şeklinde değiştirmiştir.

⁶⁷ Manzume, Şeref Hanım’ın (ö. 1861) beş bendlik bir muhammesinden parça parça alıntılanmıştır. Bk. Mehmet Arslan, *Şeref Hanım Divanı* (PDF: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2018), 136.

haberini getirdiler. Ondan sonra ol ağac, dibinden kuruyup bitdi. İşbu menâkıb, *Şevâhidü'n-nübüvve*'den yazılmışdır.

[Düşmez yere dâmân-ı 'inâyetleri elden
Bu zerreye nevbet mi değer meh gibi rûşen]
Cedd-i Haseneyn 'aşkına feryâd ederim ben
Bir lahza cüdâ olmayayım Âl-i 'Abâ'dan
Yâ Rab beni dûr eyleme evlâd-ı 'Alîden⁶⁸

[21] İmâm Fahreddîn er-Râzî *rahmetullâh*, *Tefsîr-i Kebîr*'inde nakl etmiştir. Emîrû'l-mü'minîn 'Alî ibn Ebî Tâlib hazretlerinin muhiblerinden birisini hırsızlıkta tutup Hazret-i 'Alî'ye getirdiler. Hazret-i Emîrû'l-mü'minîn su'âl buyurdu: “Sen mi hırsızlık etdin?” Evet, dedi. Esedullâhi'l-gâlib hemân elini kesdirdi. Muhibb, Hazret-i Emîr'in meclisinden çıkıp gitdi. Yolda Selmân-ı Fârisî ve İbn Zekvân *radiyallâhu 'anhumâya* uğradı. Su'âl etdiler ki, “Elini kim kesdi?” Dedi: “Şîr-i Hudâ ve Halife-i Resûlullâh *sallallâhu 'aleyhi ve sellem* 'Alî ibn Ebî Tâlib hazretleri kesdirdi.” İbn Zekvân eyitdi: “Ol senin elini kesdirdi, sen onu medh edersin?” Dedi: “Nasıl medh etmeyem ki tahkîk elimi hak üzerine kesdirdi ve beni cehennem âteşinden halâs etdi.” Selmân *radiyallâhu te'âlâ 'anh* bu sözü işidip Hazret-i Emîr'e haber getirdi. Haydar-ı Kerrâr hazretleri o muhibbi istedi. Ol kesilen elini yerine koyup du'â etdi. Hemân sâ'at eli evvelki gibi oldu. Bi-iznillâhi te'âlâ.

Şîr-i Cenâb-ı Hudâ
Pâdişeh-i evliyâ
[22] Server-i Âl-i 'Abâ
Seyyid-i ins [ü] perî

Vâkıf-ı her hayr [u] şerr
Mazhar-ı fevz ü zafer
İstese alırdı ger
Zabtına her kişveri

Hasma o 'âlî-tebâr
Saldığı dem Zülfikâr

⁶⁸ Manzume, Şeref Hanım'ın (ö. 1861) bahsi geçen muhammesinden alıntılanmıştır. Bk. Arslan, *Şeref Hanım Divanı*, 136.

Etdirir idi firâr

Terk ile cân u seri⁶⁹

Rivâyet olunur. Hazret-i ‘Alî efendimiz Sıffin Muhârebesi’nden ‘avdetle birçok ahâlîden su bulunamadığı için Hazret-i Haydar-ı Kerrâr efendimize mürâca‘at etdiler. Hazret-i Emîr, mübârek yüzünü bir daşa taraf dutdu ve buyurdu: “Su[yun] nerede olduğunu yine haber ver.” Dâniş-i zebân-ı hâl ile, “es-Selâmü ‘aleyk yâ vâris-i ‘ilmü’n-nübüvvet veyâ vasiyy-i Resûlullâh *sallallâhu ‘aleyhi ve sellem!*” [dedi.] Efendimiz daşı kaldırdıkda ahâlî ve hayvânları sebîl oldular, bi-iznillâhi te‘âlâ. Sonra daş kendi kendine gelip yerinde oturdu.

[23] Asbağ’dan⁷⁰ rivâyet olunur ki bir gün Hazret-i ‘Alî hizmetinde idim. Bir mezârlıktan geçerdik. Ben Hazret-i Emîr’den bir mezârın sâhibini istedim. Haydar-ı Kerrâr efendimiz du‘â edip ba‘d buyurdu: “قم باذن الله تعالى”⁷¹ Mezârdan bir ihtiyâr kalkdı. Yüzünü Hazret-i ‘Alî’nin ayaklarına koyup dedi. “es-Selâmü ‘aleyk yâ Emîre’l-mü’minîn veyâ halîfe-i Resûl-i Rabbü’l-‘âlemîn!” Hazret-i ‘Alî efendimiz buyurdu. “Sen kimsin?” ‘Arz eyledi. “Benim adım Dînâr el-Hemedânî’dir. Beni Cemel vak‘asında şehîd etdiler.” Haydar-ı Kerrâr efendimiz buyurdu. “Kalk evlâdlarının yanına git ve ne gördünse onlara söyle. Bi-iznillâhi te‘âlâ.”

Cümle beşerden yoh idi bir nişân

Gayr-i Hudâ-yı ehad-i lâ-mekân

Nüh feleğin tarh-ı binâsın koyan

Hüccet-i Cebbâr ‘Alî’dir ‘Alî

Kâtil-i küffâr ‘Alî’dir ‘Alî

Nüh’a ‘alemdâr ‘Alî’dir ‘Alî

Ben ne eydem medh kılayım Haydar’ı

Ka‘be evinden götürün putları

[24] ‘Âlem-ârâ ‘izzet-i peygamberi

Eyleyen izhâr ‘Alî’dir ‘Alî⁷²

⁶⁹ Manzume, Şeref Hanım’ın (ö. 1861) on iki bendlik bir murabbaından alıntılanmıştır. Bk. Arslan, *Şeref Hanım Divanı*, 124-126.

⁷⁰ Metinde “اصبح” şeklinde yazılan bu isim Asbağ “اصبح” olmalıdır. Asbağ bin Nebâte için bk. Geçit, “Hz. Ali Hakkında İnmiş Ayetlerin Değerlendirilmesi”, 97.

⁷¹ “Yüce Allah’ın izniyle ayağa kalk!”

⁷² Manzume, Cavit Sunar’ın hazırladığı *Melâmîlik ve Bektâşîlik* kitabında geçmekle birlikte şairi zikredilmemektedir. Bk. Sunar, *Melâmîlik ve Bektâşîlik*, 44.

Câbir ibn ‘Abdullâh rivâyet eder ki Resûlullâh Efendimiz hazretleri buyurdular. Vakt-i mi‘râcda Cembrâ’îl ‘*aleyhi*’-s-*selâm* bana söyledi. “الأب ابوك ابراهيم و نعم الأخ اخوك علي ابن ابي طالب “ فاستوزبه خيراً” Ya‘nî yâ Muhammed! Ne güzel babadır sana İbrâhîm ve ne güzel kardaşdır sana ‘Alî ibn Ebî Tâlib. Server-i Kâ’inât Efendimiz hazretleri buyurdular: “ذكر عليّ ابن ابي طالب عبادة”⁷³

Câbir ibn ‘Abdullâh rivâyet eder. Mescide vardım, Resûlullâh hizmetinde efendimiz mübârek yüzünü Hazret-i ‘Alî’ye tutup buyurdu: “Cenâb-ı Hak *sübhânehu ve te‘âlâ* hazretleri dört şeyde seni benden mükerrerem ve muhterem kıldı. Hazret-i ‘Alî efendimiz söyledi. ‘Nasıl olabilir? [25] Vasiyy-i Nebî’den ziyâde olsun.’ Efendimiz buyurdu. “Biri Fâtıma’nın zevcisin, biri Hüseyin’in babası ve biri de peygamberin dâmâdısın.”

Câbir ibn ‘Abdullâh rivâyet eder ki Resûl-i Kibriyâ Efendimiz *sallallâhu ‘aleyhi ve sellem* ‘Arafât’da idi ve Hazret-i ‘Alî efendimiz karşılarında idi. Buyurdu: “Yâ ‘Alî! Bana karîb ol ve bedenini bedenime kavuşdur ki beni ve seni halk etdiler bir ağacdan ki ben ola ağacın aslıyam, sen fer‘isin ve Hasan ve Hüseyin ol ağacın budaklarıdır. Her kim ol ağacdan bir budağımı duta Allâhu te‘âlâ hazretleri ol kimseyi cennete dâhil eder. Yâ ‘Alî benim ümmetim sana buğz ederlerse Allâhu *tebâreke ve te‘âlâ* hazretleri ‘azâb meleklerine buyura. Tâ onları burunları ve yüzleri üste çeke çeke cehenneme atarlar.” ‘Abdullâh ibn ‘Abbâs rivâyet eder ki Habîb-i Ekrem Efendimiz hazretlerinden ki buyurdular: “Ben ‘ilmin mîzânıyam ve ‘Alî ol mîzânın kefelelidir ve Hazret-i Hasan ve Hüseyin ipleridir ve Fâtıma gülâfesidir. [26] Ve benden sonra olan imâmlar, ol mîzânın ‘amûdudur. Ol terâzî ile bizim dostlarımızın ‘amelin tartarlar.”

Nâm-ı şerîfî ‘Alî
Rehber-i hayl-i velî
Şânına derler belî
Oldu cihân çâkeri

Şîr-i Cenâb-ı Hudâ
Pâdişâh-ı evliyâ
Server-i Âl-i ‘Abâ
Seyyid-i ins [ü] perî

Elde kalem lâl olur

⁷³ Hadîs-i Şerîf, “Alî’nin yüzüne bakmak ibadettir.” Bk. Yılmaz, *Kültürümüzde Ayet ve Hadisler*, 565.

Hayretime dâl olur
[Medhini icmâl olur
Gayri kapa defteri]

Kendisi meh encümen
Oldu Hüseyin ü Hasan
‘Âlemi rûşen eden
[Zât-ı ziyâ-güsteri]

Muhammed ü Şems-i dîn
Çâker-i her seyyidîn
Eyle kerem yâ Hüseyin
Câm-ı güher kevseri⁷⁴

Rûz-ı cezâ âh âh
Hâl-i garîbem tebâh
Görmeyeyim ol penâh
Tehlike-i mahşeri⁷⁵

Dîğەر

Yâd eden ism-i şerîfin şevk ile pür-nûr olur
[27] Mu‘cizâtın gûş eden mahzûn gönül mesrûr olur
Her kim onu sevse cürmü ‘afv olur mağfûr olur
Ey Muhammed Şems-i dîn hem körler ma‘mûr olur⁷⁶

Fârisî

من علی را دوست دارم خلق گوید رافضیست
پس خدا و جبریل و هم محمد رافضیست⁷⁷

*
**

⁷⁴ Bu bend, şair tarafından eklenmiştir.

⁷⁵ Manzume, Şeref Hanım’ın (ö. 1861) on iki bendlik bir murabbaından iktibas edilmiştir. Murabbaın tamamı için bk. Bk. Arslan, *Şeref Hanım Divanı*, 124-126.

⁷⁶ Yahûdî (ö. 1667-58) mahlaslı bir şairden alıntılanan bu şiirin son mısraı, Şemseddîn tarafından değiştirilmekle birlikte vezin yönünden de aksamaktadır. Yahûdî için bk. İsmail Hakkı Aksoyak, “Hâkî, Yahudî, Hâkî Mehmed Çelebi”, *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü* (Erişim 28 Eylül 2022).

⁷⁷ “Ben Ali’yi seviyorum. Halk (benim için) Râfizi’dir diyor. O hâlde Allah, Cebrâil ve Muhammed de Râfizi’dir.”

در مذهب ماكلام حق ناد عليست
طاعت كه قبول حق بود ياد عليست
از جمله آفرينش كون و مكان
مقصود خدا علي و اولاد عليست⁷⁸

[28] Münâcât

Yâ İlâhî hürmetiycün ol Habîb-i ekremin
Müstecâb eyle du‘â eyler Muhammed Şems-i dîn

Âsitânın bekleyip eyler nidâ savt-ı hazîn
*Rabbenâ fağfirlenâ ve ente hayrû'l-gâfirîn*⁷⁹

***

Değil zâtı ‘Alî el-Murtazâ’nın kâbil-i inkâr
Meğer inkâr eden Mecnûn ola yâ tıfl yâ a‘mâ⁸⁰

***

Var ise şübhen eğer ur mehek-i tecrübeye
İşte levh işte kalem işte kütüb işte ‘ukûl⁸¹

KAYNAKÇA

- Ak, Murat. *Na'tlerin Tasavvufî Temelleri ve Na't Mecmuaları*. Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2014.
- Akkaya, Veysel. “Tasavvuf Klasiklerinde Hz. Ali’nin Şahsiyeti”. *Usul İslam Araştırmaları* 23, (2019), 69-90.
- Aksoyak, İsmail Hakkı. “Hâkî, Yahudî, Hâkî Mehmed Çelebi”. *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*. Erişim 28 Eylül 2022. <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/haki-haki-mehmed-celebi>
- Ali Nihânî-i Yozgadî. *Menâkıb-ı Murtazaviyye*. nşr. İsmail Yıldırım. İstanbul: DBY Yayınları, 2021.
- Ali Rıza Sâbiri. *1001 Hadis Işığında İmam Ali*. İstanbul: Kevser Yayıncılık, 2020.
- Arslan, Mehmet. *Şemseddîn Sivasî, Menâkıb-ı Çehâr-yâr-ı Güzîn*. PDF: Sivas Belediyesi Yayınları, 2017, <http://sivas.bel.tr/Files/PDF/ekitap/%C5%9EEMSEDD%C4%B0N%20S%C4%B0VAS>

⁷⁸ “Bizim mezhebimizde gerçek söz, Ali’nin sadâsıdır. Allah’ın kabul ettiği ibadet, Ali’yi anmaktır. Bütün varlıkların yaratılmasından Allah’ın maksadı, Ali ve Ali’nin çocuklarıdır.”

⁷⁹ “Allah’ım! Bizi bağışla, sen bağışlayanların en hayırlısısın.” Dua cümlesi şeklinde zikredilen bu ifadeler, A‘râf Sûresi’nin 155. âyetini de hatırlatmaktadır.

⁸⁰ Nâbî’ye (ö. 1712) ait tevhid manzumesinden alıntılanan beytin aslı şöyledir: “Değil lutfu hudâvend-i kerimin kâbil-i inkâr/Meğer inkâr eden Mecnûn ola yâ tıfl yâ a‘mâ” Bk. Nâbî, *Divan*, nşr. Ali Fuat Bilkan (Ankara: Akçağ Yayınları, 2011), 8.

⁸¹ Beyit, Hâmî-i Âmedî’ye (ö. 1747) ait olmakla birlikte son kelimesi (fuhûl), Muhammed Şemseddîn tarafından “ukûl” olarak değiştirilmiştir. Bk. Kadri Hüsnü Yılmaz, “Hâmî, Ahmed”, *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü* (Erişim 28 Eylül 2022).

- %C3%8E%20K%C3%9CLL%C4%B0YATI%20MENSUR%20ESERLER/Menak%C4%B1b%C4%B1-Cehar-Yari-Guzin.pdf
- Arslan, Mehmet. *Şeref Hanım Divanı*. PDF: TC Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2018. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-215362/seref-hanim-divani.html>
- Balta, Nuran. *Türk Edebiyatı Tarihi Nazariyesi Geleneğinde Mizânü'l-Edeb'in Yeri*. Edirne: Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2009.
- Ceyhan, Âdem. *Türk Edebiyatı'nda Hz. Ali Vecizeleri*. Ankara: Öncü Kitap, 2006.
- Ceyhan, Semih. "Yeşil, Şemseddin". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 43/491-492. İstanbul: TDV Yayınları, 2013.
- Çatıkkaş, M. Atâ. *Şiirimizin Beyitler ve Mısralar Sözlüğü I*. İstanbul: Sütun Yayınları, 2009.
- Çeçen, Halil. *Fitnat Hanım, Hayatı-Sanatı ve Divanı*. Malatya: İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 1996.
- Çetin, İsmet. *Türk Edebiyatında Hz. Ali Cenknâmeleri*. Ankara: TC Kültür Bakanlığı Yayınları, 1997.
- Çift, Salih. "Mısır'da Bir Bektaşî Dergâhı Kütüphanesi". *Tasavvuf İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi* 28, (2011), 13-39.
- Derviş Muhammed Yemînî. *Fazîletnâme*. nşr. Yusuf Tepeli. Ankara: TDK Yayınları, 2002.
- Efe, Mustafa. *Mehmed Şemseddin Ulusoy'un Eş'âr-ı Şemsî Adlı Divanı*. Bursa: Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2018.
- Geçit, M. Seyid. "Hz. Ali Hakkında İnmiş Ayetlerin Değerlendirilmesi". *Iğdır Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 12, (2018), 75-108.
- Güfta, Hüseyin. "Divan Şiirinde İlim ve İrfan Timsali Hz. Ali". *Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi* 24, (2002), 69-102.
- Kandemir, M. Yaşar. "Hz. Ali (İlmî Şahsiyeti)". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 2/375-378. İstanbul: TDV Yayınları, 1989.
- Kaplan, Hasan. "Divan Edebiyatında İntihal: Alıntı mı Çalıntı mı?". *Asos Journal* 40, (2016), 39-98.
- Kaplan, Mahmut-Özcan, Hüseyin. "Edebiyatımızda Hz. Ali Sevgisi Bağlamında Caferî'nin Mevlûd-ı Haydar'ı". *Turkish Studies* 10/12, (2015), 587-616.
- Kaplan, Mehmet. *Şiir Tahlilleri*. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2008.
- Kayaokay, İlyas. *Hz. Ali Cenknâmeleri*. İstanbul: DBY Yayınları, 2021.
- Kuranmeali*. Erişim 29 Eylül 2022. <https://www.kuranmeali.com/>
- Latîfî. *Tezkiretü's-Şu'arâ ve Tabsiratü'n-Nuzamâ*. nşr. Rıdvan Canım. Ankara: AKM Yayınları, 2000.
- Muhammed Bâkır el-Meclîsî. *Bihâru'l-Envâr Cilt: XXXIX*. Beyrut: Müessesetü'l-Vefâ, 1983.
- Muhammed Şemseddîn. *Menâkıb-ı Murtazavî yâhûd Vasiyy-i Nebî*. PDF: Terakkî Kütüphanesi, 1326. <http://isamveri.org/pdfrisaleosm/R093882.pdf>
- Nâbî. *Divan*. nşr. Ali Fuat Bilkan. Ankara: Akçağ Yayınları, 2011.
- Özalp, N. Ahmet. *Hz. Ali Cenklere*. İstanbul: Kapı Yayınları, 2017.
- Saraç, M. A. Yekta. *Bursalı Mehmed Tahir-Osmanlı Müellifleri C. III*. Ankara: Tüba Yayınları, 2016.
- Seyyid Sâdık Şîrâzî. *Aliyyün fi'l-Kur'an*. Beyrut: Darü'l-Ulûm, 2006.
- Sinan Paşa. *Tazarrunâme*. nşr. Mertol Tulum. İstanbul: Yazma Eserler Kurumu Yayınları, 2014.
- Söylemez, İdris. "Edebiyatımızda Ehl-i Beyt Sevgisi Çerçevesinde Seyfullah Nizamoğlu Divanı". *Yakın Doğu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1/1, (2015), 83-96.
- Sunar, Cavit. *Melâmîlik ve Bektâşîlik*. Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları, 1975.

- Şemseddîn Sivasî. *Menâkıb-ı Çehâr-yâr-ı Güzîn*. nşr. Mehmet Arslan. Sivas: Sivas Belediyesi Yayınları, 2017.
- Ünlüsoy, Kamile. “Şiî Kültürdeki Hz. Ali Mucizeleri Üzerine Bir Değerlendirme”. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 7/35, (2014), 358-382.
- Yekbaş, Hakan. *Türk Edebiyatında Hz. Ali ve Hz. Fâtıma Mevlidleri*. Ankara: Asitan Kitap, 2012.
- Yıldıran Sarıkaya, Meliha. *Türk-İslâm Edebiyatında Hz. Ali*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2004.
- Yılmaz, Kadri Hüsnü. “Hâmî, Ahmed”. *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*. Erişim 28 Eylül 2022. <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/hami-ahmed%20>
- Yılmaz, Mehmet. *Kültürümüzde Ayet ve Hadisler*. İstanbul: Kesit Yayınları, 2013.